TANTRIK TEXTS

TANTRIK TEXTS

Vol. I. TANTRĀBHIDHĀNA with VĪJANIGHA*N*T*U and MUDRĀ-NIGHA*N*T*U.

Vol. II. *SHAT*CHAKRANIRŪPA*N*A of Pūr*n*ānanda Svāmī, with Commentary of Kālīchara*n*a and notes by Shangkara. PĀDUKĀPANCHAKA, with Commentary of Kālīchara*n*a. With these are notes from the Tīka of Vishvanātha on the Second Patala of Kaivalya Kalikā Tantra.

Vols. III and IV. PRAPANCHASĀRA. [*In preparation.*

WORKS ON TANTRA BY ARTHUR AVALON

TANTRA OF THE GREAT LIBERATION (MAHĀNIRVĀ*N*A TANTRA). A Translation from the Sanskrit, with Introduction and Commentary.

PRINCIPLES OF TANTRA (TANTRATATTVA). Vol. I. [*In the press.*

THE SIX CENTRES AND THE SERPENT FORCE (*SHAT*CHAKRANIRŪPA*N*A).

OCEAN OF KULA TANTRA (KULĀR*N*AVA TANTRA). [*In preparation.*

BY ARTHUR AND ELLEN AVALON

HYMNS TO THE GODDESS (from the Tantra and other Shāstra and the Stotra of Shangkarāchāryya).

TANTRIK TEXTS

EDITED BY
ARTHUR AVALON

VOL. I

TANTRĀBHIDHĀNA WITH VĪJA-NIGHA*NT*U AND MUDRĀ-NIGHA*NT*U

EDITED BY
TĀRĀNĀTHA VIDYĀRATNA

CALCUTTA
SANSKRIT PRESS DEPOSITORY
30, CORNWALLIS STREET

LONDON
LUZAC & CO
46, GREAT RUSSEL STREET, W.C

1913

INTRODUCTION.

It is intended in the "Tāntrik Text Series" of which the present is the first volume, to print hitherto unpublished Tantras, or Tāntrik works, or to reprint such as have become scarce or were issued in an incomplete form.

Particular Tantras have been from time to time printed by others, such as the well-known Mahānirvā*n*a, and the Kālī, Meru, and other Tantras; the Prā*n*a-to*sh*i*n*ī, Tantrasāra, Sāradā-tilaka, Shāktānanda-tarangi*n*ī, *Shat*-chakra-nirūpa*n*a, Pavanavijaya-svarodaya, and similar Tāntrik works and compendia. The chief collection is that edited by Shrīyukta Rasik Mohan Chattopādhyāya, who has published in Bengali character at Calcutta, some forty Tantras and other Tāntrik works; viz:—Mu*nd*amālā, Shākta-krama, Māyā, Bhūta-shuddhi, Kaulikārchana-dīpikā, Kubjikā, Vishva-sāra, Purashchara*n*a-rasollāsa Shāktānanda-Tarangi*n*ī, Nīla, To*d*ala, Gandharva, Rudrayāmala (Uttara-bhāga), Gupta-sādhana, Gāyatrī, Phetkāri*n*ī, Niruttara, Mahāchīnāchāra-krama, Nirvā*n*a, Krama-dīpikā, Mantra-ko*sh*a, Yoginī, Kulār*n*ava, Kāmākyā, Kangkālamālinī, Māt*ri*kā-bheda, Kāmadhenu, Mahā-nirvā*n*a, Sanatkumāra, Sāradā-tilaka, Tripurāsāra-samuchchaya, U*dd*āmareshvara, Kaulāvalī, Mantramahodadhi, B*ri*hannila, Tārārahasya, Rādhā and Shyāmārahasya.

A smaller collection of some of the same Tantras has been published at Calcutta in Devanāgarī by Pa*nd*it Jīvānanda Vidyāsāgara. The latter series includes Kulār*n*ava, Tārārahasya, Tripurāsāra-samuchchaya, Mahānirvā*n*a, Yoginī, Rudrayāmala (Uttara-bhāga), Shyāmārahasya Tantras; the Sāradātilaka, Prā*n*a-to*sh*i*n*ī, Mantramahodadhi; also a collection of smaller works on "Magic" (Indrajāla) entitled Indrajālavidyā-sangraha.

A very large amount of work has however yet to be done before anything like an adequate collection of the most important of extant MSS. is made. These are yearly being lost or destroyed, and if the ancient Shāstra is to be preserved, steps must be taken for that purpose at once. The extent of the Tantra Shāstra may in a small degree be made apparent by a reference to the groups (of 64 Tantras each) which have been assigned to the regions known as Vi*sh**n*u-krāntā, Ratha-krāntā and Ashva-krāntā.

The following Tantras are assigned by the Mahāsiddhasāra Tantra to the several regions though there are differences of opinion as regards particular Tantras. Thus in the first list some would exclude the Tantrāntara and include the Yogār*n*ava. Some Tantras appear in more than one of these lists.

The Tantras of the Vi*sh**n*u-krāntā are said to include the following:—

1. Siddhīshvara, 2. Kālī-tantra, 3. Kulār*n*ava, 4. Jnānār*n*ava, 5. Nīla-tantra, 6. Phetkārī, 7. Devyāgama, 8. Uttara, 9. Shrī-krama, 10. Siddhi-yāmala, 11. Matsya-sūkta, 12. Siddhasāra, 13. Siddhi-sārasvata, 14. Vārāhī, 15. Yoginī, 16. Ga*n*eshavimar*sh**in*ī, 17. Nityā-tantra, 18. Shivāgama, 19. Chāmu*n**d*ā, 20. Mu*n**d*amālā, 21. Hangsa-Maheshvara, 22. Niruttara, 23. Kulaprakāshaka, 24. Devīkalpa, 25. Gandharva, 26. Kriyāsāra, 27. Nibandha, 28. Svatantra, 29. Sammohana, 30. Tantra-rāja, 31. Lalitā, 32. Rādhā, 33. Mālinī, 34. Rudrayāmala, 35. B*r*ihat-Shrīkrama, 36. Gavāk*sh*a, 37 Sukumudinī, 38. Vishuddheshvara, 39. Mālinī-vijaya, 40. Samayāchāra, 41. Bhairavī, 42. Yoginīh*r*idaya, 43. Bhairava, 44. Sanat kumāra, 45. Yoni, 46. Tantrāntara, 47. Navaratneshvara, 48. Kula-chū*d*āma*n*i, 49. Bhāvachū*d*āma*n*i, 50. Deva-prakāsha, 51. Kāmākhyā, 52. Kāmadhenu, 53. Kumārī, 54. Bhūta*d*āmara, 55. Yāmala, 56. Brahma-yāmala, 57. Vishvasāra, 58. Mahākāla, 59. Kulo*dd*īsha, 60. Kulām*r*ita, 61. Kubjikā, 62. Yantra-chintāma*n*i, 63. Kālī-vilāsa, 64. Māyātantra.

The following are given as Ratha-krāntā Tantras :—

1. Chinmaya, 2. Matsya-sūkta, 3. Mahi*sh*a-mardinī, 4. Mātṛikodaya, 5. Hangsa-Maheshvara, 6. Meru, 7. Mahānīla, 8. Mahānirvā*n*a, 9. Bhūta-*d*āmara, 10. Deva-*d*āmara, 11. Vīja-chintāma*n*i, 12. Eka-ja*t*ā, 13. Vāsudeva-rahasya, 14. *B*ṛihad-gautamīya, 15. Va*tn*oddhṛiti, 16. Chhāyānīla, 17. Bṛihad-yoni, 18. Brahma-jnāna, 19. Garu*d*a, 20. Var*n*a-vilāsa, 21. Bālā-vilāsa, 22. Purashchara*n*a-chandrikā, 23. Purashchara*n*a-rasollāsa, 24. Panchadashī, 25. Pichchhilā, 26. Prapancha-sāra, 27. Parameshvara, 28. Navaratneshvara, 29. Nāradīya, 30. Nāgārjuna, 31. Yoga-sāra, 32. Dak*sh*i*n*amūrti, 33. Yogasvarodaya, 34. Yak*sh*i-*n*ītantra, 35. Svarodaya, 36. Jnānabhairava, 37. *A*kāsha-bhairava, 38. Rājarājeshvarī, 39. Revatī, 40. Sārasa, 41. Indra-jāla, 42. Kṛikalāsadīpakā, 43. Kangkālamālinī, 44. Kālottama, 45. Yak*sh*a-*d*āmara, 46. Sarasvatī, 47. Sāradā, 48. Shakti-sanggama, 49. Shaktikāgama-sarvasva, 50. Sammohinī, 51. *A*chārasāra, 52. Chīnāchāra, 53. *Shad*āmnāya, 54. Karāla-bhairava, 55. *Shodh*a, 56. Mahālak*sh*mī, 57. Kaivalya, 58. Kula-sadbhāva, 59. Siddhitaddhari, 60. Kṛiti-sāra, 61. Kāla-bhairava, 62. U*dd*āmareshvara, 63. Mahākāla, 64. Bhūta-bhairava.

The Tantras of Ashva-krāntā are said to include the following :—

1. Bhūta-shuddhi, 2. Gupta-dīk*sh*ā, 3. Bṛihat-sāra, 4. Tattva-sāra, 5. Var*n*a-sāra, 6. Kriyā-sāra, 7. Gupta-tantra, 8. Gupta-sāra, 9. Bṛihatto*d*ala, 10. Bṛihan-nirvā*n*a, 11. Bṛihat-kangkālinī, 12. Siddhā-tantra, 13. Kāla-tantra, 14. Shiva-tantra, 15. Sārātsāra, 16. Gaurī-tantra, 17. Yoga-tantra, 18. Dharmaka-tantra, 19. Tattva-chintāma*n*i, 20. Vindu-tantra, 21. Mahā-yoginī, 22. Bṛihad-yoginī, 23. Shivārchchana, 24. Samvara, 25. Shūlinī, 26. Mahā-mālinī, 27. Mok*sh*a, 28. Bṛihan-mālinī, 29. Mahā-mok*sh*a, 30. Bṛihan-mok*sh*a, 31. Gopī-tantra, 32. Bhūta-lipi, 33. Kāminī,

34. Mohinī, 35. Mohana, 36. Samīra*n*a, 37. Kāma-keshara, 38. Mahā-vīra, 39. Chu*d*āma*n*i, 40. Gurvarchchana, 41. Gopya, 42. Tīk*shn*a, 43. Mangalā, 44. Kāmaratna, 45. Gopalīlām-*ri*ta, 46. Brahmā*nd*a, 47. Chīna. 48. Mahā-niruttara, 49. Bhuteshvara, 50. Gāyatrī, 51. Vishuddheshvara, 52. Yogār*n*ava, 53. Bhera*nd*ā, 54. Mantrachintāma*n*i, 55. Yantrachu*d*āma*n*i, 56. Vidyullatā, 57. Bhubaneshvarī, 58. Līlavatī, 59. B*ri*hach-chīna, 60. Kuranja, 61. Jayarādhāmādhava, 62. Ujjāsaka, 63. Dhūmāvatī, 64. Shivā.

Given the rapid disappearance of MSS., the paucity of printed texts, and the general ignorance which prevails as to their subject matter, many at the present day are disposed to say that none of these matters have any importance, and that if the Shāstra threatens to pass into oblivion, that is where it ought to go. Few, if any, of those who take this view have any knowledge of the subject which they condemn. It will, however, be sufficient here to say that it must be universally conceded that the Tantra has firstly historical value, and is secondly the only source whence a knowledge of Sādhana in all its aspects may be learnt. To the mere student of religions, therefore, who approaches the matter with an interest which is purely historical, the Shāstra will be found to be worth his study apart from the intrinsic value (if in his opinion any) which it may possess. The answer to the question whether the exposition of such Sādhana has any other than an historical value, must of course depend upon the point of view of the reader. That it has such value is a personal opinion for which I have given shortly some general reasons elsewhere, which I hope to elaborate in greater detail at some future time. For many years past, however, the Shāstra has suffered neglect at the hands of both Indian and European scholars alike, though of course the Sādhaka has adhered to the Mantra or Sādhana Shāstra, as it is rightly specifically called, having learnt from the Guru the key whereby it may be understood, and gained

personal experience of the truth of its claims to be a pratyaksha scripture. For it is said that it is only by such initiation *(shrī-nātha-vaktrāt)* and personal experience that certain portions of the Shāstra can be fully understood. From whom may the subtle principles of Mantra-tattva be learnt if not from the accredited exponents of Mantra-shāstra? And the same may be said of Sādhana and Yoga. For the purposes for which the Shāstra was proclaimed the written word and the knowledge gained therefrom (*pustake likhitā vidyā*) of themselves, avail, it is said, but little. And so in the *Shat*-chakra-nirūpana which is published in the second volume of this series, it is said of the Yoga process there described "It can be learnt from the Guru alone, and not from ten million Shāstras."

If that be true, this Series will however at least serve a more limited purpose, namely the preservation of a written record which is now perishing, but which if saved from loss, will prove both of literary interest to the student, and of real value to the Sādhaka who reading it with faith, and by the aid of its authorised expositors, will achieve by its means some practical result. For how many 'learned' there are who pass through life like the mule laden with books as described by the Hindu poet? Those for whom it will be so operative must ordinarily be Hindus. For whilst the general principles of all religions are, when rightly understood, fundamentally, though not formally, the same, the Sādhana by which they are in practice realised must necessarily to a considerable extent vary with the individual and his race. Even here however it will be found that there are matters of general applicability, though the mode and terms in which they should be presented may again vary according to the language and creed of those to whom their exposition is addressed. There are also other subjects of the Tantra Shāstra both of theory and practice, which when understood will be found to possess a general scientific and metaphysical interest.

The works which have been chosen for publication in the first volume of the series are of the Dictionary Class. It was customary with Pa*nd*its in past time to make excerpts from Tantras of such portions as might be of general importance and of current use. Thus the Prakārāntara Mantrā-bhidhāna is reputed to be part of the Rudrayāmala the first portion of which, so far as I am aware, is not found. The Māt*ri*kāni-gha*nt*u and the Vījanigha*nt*u or Mantra-ko*sh*a by Bhairava *Rishi* are dictionaries of the single vowels and consonants of the Sanskrit alphabet. Both are now published from ancient MSS. for the first time. They give the Tāntrik meaning of the vowels and then of the consonants with a view to facilitate the understanding of the Tāntrika *vījas* or *mantras* of that name. These *vījas* are generally given in the texts in a covert way. Thus in the Tripu*t*ā-stotra cited in the Tantra-sāra it is said "Such as recite the first of thy golden *vīja*, *Vakam* placed on *Vahni* accompanied by *tri-mūrtti* combined with *shashāngka* (*vakang vahni-sangsthang trimūrttyā praju*sht*ang shashāngkena yuktam)* attain all prosperity." This standing by itself is unintelligible, but *Vakam* which ordinarily means a "crane," in its special *vīja* sense is श, *Vahni* or fire is र, *Tri-mūrtti* or the trinity is ई and *Shashāngka* or the moon or that in "whose lap is the hare" or man in the moon is ँ *chandra-vindu*. The *vīja* therefore referred to in the *stotra* is श + र + ई + ँ which is the Lak*sh*mī-vīja, "*Shrīng*." The *varna* equivalent of these terms must thus be understood before the *vīja* referred to can be read.

So again the *Kālī-vīja* is composed of the first of the *Ka-varga*, (क) *vahni*, *rati* and *vindu*. The last three are terms for र, ई, and *chandravindu*, the *vīja* referred to being *Krīng*. A reference to the Ko*sha* under ई will show that by Rati that vowel is referred to, and that the same vowel has other connotations such as Govinda, Tri-mūrtti, Vāmāk*shī*, Kamalā, Kalā, Māyā, Lak*sh*mī, Shānti and Vai*shn*avī. Similarly the

meaning of Vahni (the रं *vīja*) and of *vindu* or *anusvāra* may be learnt.

The *Ekāk*sh*ara-ko*sh*a* and *Dvyak*sh*ara-ko*sh*a* are of the same character as the former works, in that the first-named gives the meanings of words of one letter, and the second of two lettered words. They are both ancient dictionaries. The two latter Ko*sh*a however differ from the Mātr*i*kānigha*nt*u and Vīja-Nigha*nt*u, in that the Ekāk*sh*ara and Dvyak*sh*ara state the general literary meaning of the words cited, whereas the latter gives the *Pāribhā*shi*ka* or technical meaning according to Tantra. Thus whereas क in its general sense means "water" in its special or technical sense in the Shāstra it denotes Krodhīsha, one of the Bhairavas. The Ekāk*sh*ara though previously published has been reprinted as it may be of service to compare the general and technical meaning of the *varna* therein dealt with.

The Vija-nigha*nt*u, Mā*tri*kā-nigha*nt*u and Mudra-nigha*nt*u are Divisions of the Mantra-Kosha. The Mudra nigha*nt*u though it cannot be said to be exhaustive gives a description of Mudrā in use in both Upāsana and Ha*th*ayoga. All the Dictionaries except the Ekāk*sh*ara are now first printed.

Another work of the Dictionary class which it is hoped to publish, and which may meanwhile be recommended to those students of Shāstra who are fortunate enough to possess one of the rare copies now extant, is the Prā*n*akri*shn*a-shabdāmbuddhi compiled at the instance of Prā*n*a-k*rishn*a Biswās as was the better known and published Tāntrik compendium called after him—the Prā*n*ato*shin*ī. The first-named work gives the meaning of a number of terms to be found in this and other Shāstras even though it be sometimes with a terseness which may seem inadequate to the otherwise uninformed reader. Yet another work now out of print is the Vījoddhārako*sh*a by Dak*shin*āmūrti-muni, printed at Benares some 45 years ago. To introduce however variety the second volume of this series con-

tains the celebrated *Shatchakranirūpana* of Purnānanda-svamī, being a portion of his very extensive work the Shri-tattva-chintāmani, with notes by Kālī-charana and Shangkara; the Pādukāpanchaka with notes by the former ; and notes from the *T*īkā of Vishvanātha on the second Patala of the Kaivalya-Kalikā Tantra of which I have so far not come across a copy. This second volume is now ready. The third and fourth volumes which are in the press will contain the celebrated Prapanchasāra which though so frequently cited in Tāntrik literature has not I believe yet been published. It is intended to bring out later the Prapanchasāra-sambandha-dīpikā and the Prapanchasāravivarana by Padmapādachāryya one of the disciples of the great Shangkara. The contents of further volumes will be notified on the appearance of the third.

CALCUTTA, ARTHUR AVALON.
January 1913.

श्रीश्रीतन्त्राभिधानम्

मन्त्राभिधान, वीजनिघण्टु, मातृकानिघण्टु,
मुद्रानिघण्टुप्रभृतिरूपात्मकम् ।

श्रीआर्थारएवेलनेन प्रवर्त्तितम् पर्य्यवेक्षितञ्च ।

श्रीतारानाथविद्यारत्नेन सम्पादितम् ।

कलिकातानगर्य्यां
संस्कृतयन्त्रे
श्रीउपेन्द्रनाथचक्रवर्त्तिना मुद्रितम् ।

लण्डनराजधान्यां लुज्याक् एण्ड कों कर्त्तृकेण
प्रकाशितम् ।

कलिकातानगर्य्यां ३० नं, कर्णओयालिसष्ट्रीटस्थ संस्कृतप्रेस-
डिपजिटरीभवने प्राप्तव्यम् ।

खृः १९१३ ।

PRINTED BY UPENDRA NATHA CHAKRAVARTI,
AT THE SANSKRIT PRESS,
No. 5, NANDAKUMAR CHAUDHURY'S 2nd LANE, CALCUTTA.
1913.

यन्नामस्मरणाच्चिराय लभते मूकोऽपि वाग्वैभवं
खञ्जः स्फाटनशक्तिमच्चिविकलो रूपं सदा पश्यति।
विघ्नो जिघ्रति गन्धमाशु रसनाहीनो रसान् स्वादते
स्वाभीष्टप्रतिपत्तये नतशिरास्तौ पार्व्वतीशौ भजे॥

पुरा किल संसारगमनागमनव्यग्रमनसो नानाक्लेशं सोढ़ुमनीशान् मानवगणानुद्दिधीर्षुः परमकारुणिको भगवान् सदाशिवः परमकरुणावती भगवती परमेश्वरी पार्व्वती च आगमनिगमनामधेयं तन्त्रशास्त्रं प्रणिन्यतुरिति सर्व्वलोकप्रसिद्धिरासीत्; तच्च वीजमूलमिति वीजोद्धरणसङ्केतमजानतां मानवानामतीव दुर्ज्ञेयमिति परमशिवस्मरणसंलब्धशक्तिकतिपयतन्त्रशास्त्राभिज्ञ-पण्डितमण्डलीसङ्कलीकृतं वीजोद्धारसङ्केतितं वीजाभिधानं, मन्त्राभिधानं, वीजनिघण्टुः, मातृकानिघण्टुः, प्रकारान्तरमातृकानिघण्टुः, एकाक्षरकोष इत्यादिनानानामकाभिधानं "तन्त्राभिधानम्" इति नाम्नास्माभिर्मुद्राङ्कितम्। मुद्रावलीनामपि तत्साधनाङ्गत्वात् मुद्रावन्धनसङ्केतसमन्वितं मुद्रानिघण्टु-नामकमपरं पुस्तकमपि अस्यान्ते सन्निवेशितम्।

ॐ नमः ।

श्रीतन्त्राभिधानम् ।

अथ मन्त्राभिधानम् ।

श्रीभैरव उवाच ।

अ-कारः केशवो विष्णुः श्रीकण्ठोऽपि स्वरादिकः ।
मस्तकञ्च ललाटञ्च ह्रस्वश्च वरवर्णिनि ! ॥ १ ॥
आ प्रतिष्ठा मुखं दीर्घं नारायणोऽप्यनन्तकः ।
इ-कारो माधवः सूक्ष्मो दक्षनेत्रञ्च लोचनम् ॥ २ ॥
ई-गोविन्दस्त्रिमूर्त्तिः स्याद्वामाक्षी कमला कला ।
माया लक्ष्मी रतिः शान्तिर्वैष्णवी विन्दुमालिनी ॥ ३ ॥
उः शिवः प्रणवं विष्णुर्दक्षकर्णोऽमरेश्वरि ! ।
ऊ-रर्घीशो वामकर्णः कथितो मधुसूदनः ॥ ४ ॥
ऋ-नासा दक्षनासा च भावभूतिस्त्रिविक्रमः ।
ॠ-कारो वामनासा च वामनोद्यदधीश्वरः ॥ ५ ॥
ऌः स्थाणुर्दक्षगुल्फस्थो गण्डाख्यः श्रीधरोऽपि च ।
ॡ-कारोऽपि हृषीकेशो हरोऽसौ वामगण्डकः ॥ ६ ॥
ए-कारो विजया शक्तिर्भगसंज्ञाभिधायकः ।
पद्मनाभो महेशानि ! प्रोक्तो झिण्टीशनायकः ॥ ७ ॥

ऐ-कारो भौतिकश्चैव दामोदरोऽधराह्वयः ।
अष्टस्वरोऽपि विज्ञेयो हिमपर्व्वतकन्यके ! ॥ ८ ॥
ओ-कारश्चैकदन्तश्च सद्योजातश्च सत्यकः ।
वासुदेवो महेशानि ! दन्तो मे परिकीर्त्तितः ॥ ९ ॥
औ-कारो मनुराख्यातो दन्तान्तोऽधोरदाह्वयः ।
सङ्कर्षणोऽपि देवेशि ! कथितोऽनुग्रहेश्वरः ॥ १० ॥
अनुस्वारश्च विन्दुश्च दण्डो दण्डी वियद्विदुः ।
प्रद्युम्नश्चाक्रूरश्चापि शीर्षश्च मरणं प्रिये ! ॥ ११ ॥
विसर्गः सर्ग आख्यातो विषद्विषममानसः ।
अनिरुद्धो महासेनः कलाज्ञोऽपि रमापि च ॥ १२ ॥
कः क्रोधीशो मुखं चक्री व्रतदेवः सुरो रविः ।
खश्चण्डो देवि ! चण्डेश ऋद्धिश्चैव तथा गदी ॥ १३ ॥
ग-कारो देवि ! शारङ्गी स्मृतिः पञ्चान्तकोऽपि च ।
घ-कारश्च महेशानि ! खड्गी चैव शिवोत्तमः ॥ १४ ॥
ङ-कारश्चैव रुद्रश्च शङ्खी चैव वरानने ! ।
च-कारः कूर्च्चसंज्ञः स्यात् कथितश्च प्रिये ! हली ॥ १५ ॥
छ-कारो मुषली ज्ञेय एकनेत्रश्च शैलजे ! ।
जः शिवोऽर्च्चिर्महेशानि ! शूली च चतुराननः ॥ १६ ॥
झः पाशी स्यादजेशश्च ञ-कारः सर्व्वकोऽङ्कुशी ।
ट-कारो देवि ! सोमेशो मुकुन्दश्च प्रकीर्त्तितः ॥ १७ ॥
ठ-कारो लाङ्गली चन्द्रो नन्दयोनिर्नगात्मजे ! ।
ड-कारश्च महेशानि ! खड्गाङ्कोकारसंज्ञकः ॥ १८ ॥

ढ-कारश्चार्द्धनारीशो नवश्च परमेश्वरि!।
ण-कारश्चाप्युमाकान्तो विज्ञेयो नरजित् प्रिये!॥ १९॥
त-कारो हरिराख्यात आषाढी च वरानने!।
थ-कारो देवदेवेशि! कुष्ठो दण्डी च कीर्त्तितः॥ २०॥
द-कारः सत्यसंज्ञः स्यादद्रिश्च परमेश्वरि!।
ध-कारश्च महेशानि! मीनः सानुग एव च॥ २१॥
न-कारो मेषसंज्ञः स्याद्दीर्घी सौरिश्च कीर्त्तितः।
प-कारो लोहितः पार्श्वं शूरश्च परमेश्वरि!॥ २२॥
फ-कारश्च महेशानि! शिखी चैव जनार्द्दनः।
ब-कारो भूधरश्चैव दशो गण्डो वरानने!॥ २३॥
भ-कारश्च द्विवचनो विश्वमूर्त्तिश्च कीर्त्तितः।
म आदित्यो महाकालो वैकुण्ठोऽपि विषं प्रिये!॥ २४॥
य-कारः पवनः काली पुरुषोत्तम एव च।
रोऽसुः पञ्चकसीशोऽग्निरङ्कुशं परगुर्व्विणी॥ २५॥
ल-कारश्च पिणाकीश इन्द्रांशांशं बलानुजः।
व-कारो वरुणो बालो मेदः खड्गीश्वरोऽजरः॥ २६॥
श-कारश्च महेशानि! वृषघ्नः कथितो वकः।
ष-कारः श्वेत आख्यातो मूर्द्धन्यो वृषसंज्ञकः॥ २७॥
सः कुली शक्तिराख्यातो हंसो दुःखीशसंज्ञकः।
भृगुर्द्देवी च परमा चन्द्रोऽपि परमेश्वरि!॥ २८॥
ह-कारो नकुलीशोऽपि हंसः प्राणोऽङ्गुलं प्रिये!।
महेशो नकुली चैव वराहो गगनं रविः॥ २९॥

ल-कारो विमलो जीवः शिवो भूमिर्व्वरानने ! ।
च-कारो नरसिंहश्च मेरुः सम्बर्त्तकोऽपि च ॥ ३० ॥
तव स्नेहान्महादेवि ! कथितं मातृकाक्षरम् ।
पर्य्यायैरपि विज्ञेयं न प्रकाश्यं कदाचन ॥ ३१ ॥
ओङ्कारः प्रणवो ध्रुवश्च गिरिजे ! तारश्च वेदादिको
ह्रीं लज्जा गिरिजा च शक्तिरपि हृल्लेखा च माया परा ।
श्रींकारः कमला च विष्णुवनिता क्रोङ्कारवीजं शृणिः
स्वाहा वह्निवधूः शिरोऽपि ठयुगं फट्कारमन्त्राक्षरम् ॥ ३२ ॥
हूं कूर्च्चं परमेशि ! दीर्घकवचं हुं वर्म्मवीजं यमः
स्वान्तं स्याच्च रतिस्तुषारगिरिजे ! स्त्रींकारवीजं वधूः ।
ऐङ्कारोऽपि च वाग्भवोऽथ सुतरां आं वीजकं पाशकं
सौर्हंवी च परा च शक्तिरथवा तत्तोयवीजं प्रिये ! ॥ ३३ ॥
क्लीं कामो ग्लौंश्च भूपिण्डं श्रीं विश्वः क्ष्रौं नृकेशरी ।
हौं प्रासादं शिवो गश्च विघ्नराजमुदाहृतम् ॥ ३४ ॥
ई-कारो वेदमाता च क्लीं वं ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ।
एतत् सर्व्वं महेशानि ! पठनीयं प्रयत्नतः ॥ ३५ ॥

---

(३३) 'रति' इत्यत्र 'लतिः' इति पाठान्तरम् ।

ॐ

प्रकारान्तरमन्त्राभिधानम्।

ओं ॥ ३५ ॥

ओङ्कारो वर्त्तुलस्तारो वामश्च हंसकारणम्।
मन्त्राद्यः प्रणवः सत्यं विन्दुशक्तिस्त्रिदैवतम् ॥ १ ॥
सर्व्वबीजोत्पादकश्च पञ्चदेवो ध्रुवस्त्रिकः।
सावित्री त्रिशिखो ब्रह्म त्रिगुणो गुणजीवकः ॥ २ ॥
आदिबीजं वेदसारो वेदबीजमतःपरम्।
पञ्चरश्मिस्त्रिकूटे च त्रिभवे भवनाशनः ॥ ३ ॥
गायत्री-बीजपञ्चांशौ मन्त्रविद्याप्रसूः प्रभुः।
अक्षरं मातृकासूश्चानादिरद्वैत-मोक्षदौ ॥ ४ ॥

अ ॥ ४१ ॥

अः श्रीकण्ठः सुरेशश्च ललाटश्चैकमातृकः।
पूर्णोदरी सृष्टिमेधौ सारस्वतः प्रियम्बदः ॥ ५ ॥
महाब्राह्मी वासुदेवो धनेशः केशवोऽमृतम्।
कीर्त्तिर्निवृत्तिर्वागीशो नरकारिर्हरो मरुत् ॥ ६ ॥
ब्रह्मा वामाऽद्यजो ह्रस्वः कसूः प्रणवाद्यकः।
ब्रह्माणी कामरूपस्त्र कामेशी वासिनी वियत् ॥ ७ ॥
विघ्नेशः श्रीविष्णुकण्ठौ प्रतिपत्तिः स्थिरं शिनी।
अर्कमण्डलवर्णाद्यौ ब्राह्मणः कामकर्षिणी ॥ ८ ॥

आ ॥ ३५ ॥

आकारो विजयाऽनन्तौ दीर्घच्छायो विनायकः।
क्षीरोदधिः पयोदश्च पाशो दीर्घास्यवृत्तकौ ॥ ९ ॥
प्रचण्ड एकजो रुद्रो नारायण इभेश्वरः।
प्रतिष्ठा मानदाकान्तो विश्वान्तकगजान्तकौ ॥ १० ॥
पितामहो द्विठान्तो भूः क्रिया कान्तिश्च सम्भवः।
द्वितीया मानदा काशी विघ्नराजः कुजो वियत्।
स्वरान्तकश्च हृदयमङ्गुष्ठो भगमालिनी ॥ ११ ॥

इ ॥ २८ ॥

इः सूक्ष्मा शाल्मली विद्या चन्द्रः पूषा सुगुह्यकः।
सुमित्रं सुन्दरो वीरः कोटरः काटरः पयः ॥ १२ ॥
भ्रूमध्यो माधवस्तुष्टिर्दक्षनेत्रञ्च नासिका।
शान्तः कान्तः कामिनी च कामो विघ्नविनायकः।
नेपालो भरणी रुद्रो नित्या क्लिन्ना च पावकः ॥ १३ ॥

ई ॥ २८ ॥

ई त्रिमूर्त्तिर्म्महामाया लोलाक्षी वामलोचनम्।
गोविन्दः शेखरः पुष्टिः सुभद्रा रत्नसंज्ञकः ॥ १४ ॥
विष्णुर्लक्ष्मीः प्रहासश्च वाग्विशुद्धः परापरः।
कालोत्तरीयो भेरुण्डा रतिश्च पौण्ड्रवर्द्धनः ॥ १५ ॥
शिवोत्तमः शिवा तुष्टिश्चतुर्थी विन्दुमालिनी।
वैष्णवी वैन्दवी जिह्वा कामकला सनादका ॥ १६ ॥

पावकः कोटरः कीर्त्तिर्म्मोहिनी कालकारिका ।
कुचद्वन्द्वं तर्ज्जनी च शान्तिस्त्रिपुरसुन्दरी ॥ १७ ॥

उ ॥ ३ ॥

उः शङ्करो वर्त्तुलाक्षी भूतः कल्याणवाचकः ।
अमरेशो दक्षकर्णः षड्वक्त्रो मोहनः शिवः ॥ १८ ॥
उग्रप्रभुर्धृतिर्व्विष्णुर्व्विश्वकर्म्मा महेश्वरः ।
शत्रुघ्नश्चेटिका पुष्टिः पञ्चमी वह्निवासिनी ॥ १९ ॥
कामघ्नः कामना चेशो मोहिनी विघ्नहृन्मही ।
उटसूः कुटिला श्रोत्रं पारद्वीपो वृषो हरः ॥ २० ॥

ऊ ॥ २५ ॥

ऊः कण्टको रतिः शान्तिः क्रोधनो मधुसूदनः ।
कामराजः कुजेशश्च महेशो वामकर्णकः ॥ २१ ॥
अर्घीशो भैरवः सूक्ष्मो दीर्घघोणा सरस्वती ।
विलासिनी विघ्नकर्त्ता लक्ष्मणो रूपकर्षिणी ।
महाविद्येश्वरी षष्ठा षण्डो भूः कान्यकुब्जकः ॥ २२ ॥

ऋ ॥ २८ ॥

ऋः पुद्दीर्घमुखी रुद्रो देवमाता त्रिविक्रमः ।
भावभूतिः क्रिया क्रूरा रेचिका नासिका ध्रुतः ॥ २३ ॥
एकपादः शिरो माला मण्डला शान्तिनी जलम् ।
कर्णः कामलभा मेदो निवृत्तिर्गणनायकः ॥ २४ ॥
रोहिणी शिवदूती च पूर्णगिरिश्च सप्तमी ॥ २५ ॥

ॠ ॥ ३१ ॥

ॠः क्रोधोऽतिथीशो वाणी वामनः श्रीश्च गोधृती ।
ऊर्द्ध्वमुखी निशानाथः पद्ममाला विनष्टधीः ॥ २६ ॥
शशिनी मोचिका श्रेष्ठा दैत्यमाता प्रतिष्ठिता ।
एकदन्ताह्वयो माता हरिता मिथुनोदया ॥ २७ ॥
कोमलः श्यामला मेधी प्रतिष्ठा पतिरष्टमी ।
ब्रह्माख्यमपि कीलालं पावको गन्धकर्षिणी ॥ २८ ॥

ऌ ॥ ३४ ॥

ऌः स्थाणुः श्रीधरः शुद्धो मेधा धूम्रो वको वियत् ।
देवयोनिर्दक्षगण्डो वहेशः कौन्तरुद्रकौ ॥ २९ ॥
विश्वेश्वरो दीर्घजिह्वा महेन्द्रो लाङ्गलिः परा ।
चन्द्रिका पार्थिवो धूम्रा द्विदन्तः कामवर्द्धनः ॥ ३० ॥
शुचिस्मिता च नवमी कान्तिराषातकेश्वरः ।
चित्ताकर्षिणी काशश्च तृतीयः कुलसुन्दरी ॥ ३१ ॥

ॡ ॥ ३४ ॥

ॡकारः कमला हर्षा हृषीकेशो मधुव्रतः ।
सूक्ष्मा कान्तिर्व्वामगण्डोरुद्रः कामोदरी सुरा ॥ ३२ ॥
कान्तिकृत् स्वस्तिका शक्री मायावी लोलुपो वियत् ।
कुशमी सुस्थिरो माता नीलपीतो गजाननः ॥ ३३ ॥
कामिनी विश्वपा कालो नित्या शुद्धा शुचिः कृती ।
सूर्य्या धैर्य्या कर्षणी च एकाकी दनुजप्रसूः ॥ ३४ ॥

ए ॥ ३३ ॥

ए-कारो वास्तवः शक्तिर्झिण्टीशोऽष्ठो भगो मरुत्।
सूक्ष्मभूतोर्द्धकेश्यौ च ज्योत्स्ना श्रद्धा प्रमर्द्दनः ॥ ३५ ॥
भयं ज्ञानं कृशा धीरा जङ्घा सर्व्वसमुद्भवः।
वह्निर्व्विष्णुर्भगवती कुण्डली मोहिनी रसः ॥ ३६ ॥
योषिदाधारशक्तिश्च त्रिकोणा ईशसंज्ञकः।
सन्धिरेकादशी भद्रा पद्मनाभः कुलाचलः ॥ ३७ ॥

ऐ ॥ ३६ ॥

ऐ-र्लज्जा भौतिकः कान्ता वायवी मोहिनी विभुः।
दक्षा दामोदरः प्रज्ञाऽधरो विकृतमुख्यपि ॥ ३८ ॥
क्षमात्मको जगद्योनिः परः परनिबोधकृत्।
ज्ञानामृता कपर्द्दिश्रीः पीठेशोऽग्निः समातृकः ॥ ३९ ॥
त्रिपुरा लोहिता राज्ञी वाग्भवो भौतिकासनः।
महेश्वरी द्वादशी च विमलश्च सरस्वती ॥ ४० ॥
कामकोटी वामजानुरंशुमान् विजया जटा ॥ ४१ ॥

ओ ॥ ३२ ॥

ओ-कारः सत्यपीयूषौ पश्चिमास्यः श्रुतिः स्थिरा।
सद्योजातो वासुदेवो गायत्री दीर्घजङ्घकः ॥ ४२ ॥
आप्यायनी चोर्द्धदन्तो लक्ष्मीर्व्वाणी सुखी द्विजः।
उद्देश्यदर्शकस्तीव्रः कैलासश्च सुधाकरः ॥ ४३ ॥
प्रणवांशो ब्रह्मसूत्रमजेशः सर्व्वमङ्गला।
त्रयोदशी दीर्घनासा रतिनाथो दिगम्बरा ॥ ४४ ॥

त्रैलोक्यविजया प्रज्ञा प्रीतिर्व्वीजादिकर्षिणी ॥ ४५ ॥

औ ॥ ३२ ॥

औ-कारः शक्तिको नादस्तैजसी वामजङ्घकः ।
मणिबन्धो ग्रहेशश्च शङ्कुर्व्वर्णः सदाशिवः ॥ ४६ ॥
अधोदन्तश्च कण्ठोष्ठौ सङ्कर्षणः सरस्वती ।
आज्ञा चोर्द्ध्वमुखी शान्तो व्यापिनी प्रकृतः पयः ॥ ४७ ॥
अनन्ता ज्वालिनी व्योमा चतुर्द्दशी रतिः प्रियः ।
नेत्रमात्माकर्षिणी च ज्वाला मालिनिका भृगुः ॥ ४८ ॥

अं ॥ ३९ ॥

अ-ङ्कारश्चक्षुषी दन्तो घटिका समगुह्यकः ।
प्रद्युम्नः श्रीमुखी प्रीतिर्व्वीजयोनिर्वृषध्वजः ॥ ४९ ॥
परं शशी प्रमाणीशः सोमो विन्दुः कलानिधिः ।
अक्रूरश्चेतना नादः पूर्णा दुःखहरः शिवः ॥ ५० ॥
शिरः शम्भुर्नरेशश्च सुखदुःखप्रवर्त्तकः ।
पूर्णिमा रेवती शुद्धः कन्याचररविर्व्वियत् ॥ ५१ ॥
अमृताकर्षिणी शून्यं विचित्रा व्योमरूपिणी ।
केदारो रात्रिनाशश्च कुब्जिका चैव वुद्बुदः ॥ ५२ ॥

अः ॥ ३० ॥

अः कण्ठको महासेनः कला पूर्णामृता हरिः ।
इच्छा भद्रा गणेशश्च रतिर्व्विद्या मुखं मुखम् ॥ ५३ ॥
द्विविन्दूरसना सोमोऽनिरुद्धो दुःखसूचकौ ।
द्विजिह्वः कुण्डलं वक्त्रं सर्गः शक्तिर्निशाकरः ॥ ५४ ॥

सुन्दरी सुयशा नन्दा गणनाथो महेश्वरः ॥ ५५ ॥

क ॥ ४२ ॥

कः क्रोधीशो महाकाली कामदेवः प्रकाशकः।
कपालतेजसी शान्तिर्व्वासुदेवो जयाऽनलः ॥ ५६ ॥
चक्री प्रजापतिः सृष्टिर्द्दक्षस्कन्दो विशाम्पतिः।
अनन्तः पार्थिवो विन्दुस्तापिनी परमार्थकः ॥ ५७ ॥
वर्गाद्यश्च सुखं ब्रह्मा सखाम्भोधिः शिरो जलम्।
माहेश्वरी तुलापुष्पं मङ्गलश्चरणं करः ॥ ५८ ॥
नित्या कामेश्वरी मुख्यः कामरूपो गजेन्द्रकः।
श्रीपुरं रमणो वङ्कुसुमा परमात्मकः ॥ ५९ ॥

ख ॥ २६ ॥

खः प्रचण्डः कामरूपी ऋद्विर्व्वह्निः सरस्वती।
आकाशमिन्द्रियं दुर्गा चण्डीशस्तापिनी गुरुः ॥ ६० ॥
शिखण्डी दन्तजातीशः कफोनिर्गरुतो यतिः।
शून्यं कपाली कल्याणी सूर्पकर्णोऽजरामरः ॥ ६१ ॥
श्वभ्राग्नेया चण्डलिङ्गी जनव्याहारखङ्गकौ ॥ ६२ ॥

ग ॥ ३३ ॥

गो गौरी गौरवो गङ्गा गणेशो गोकुलेश्वरः।
शार्ङ्गी पञ्चान्तको गाथा गन्धर्व्वः सर्व्वगः स्मृतिः ॥ ६३ ॥
सर्व्वसिद्धिः प्रभा धूम्रा द्विजाख्यः शिवदर्शनः।
विश्वात्मा गौः पृथग्रूपा बालबद्धस्त्रिलोचनः ॥ ६४ ॥

गीतं सरस्वती विद्या भोगिनी नन्दनो धरा ।
भोगवती च हृदयं ज्ञानं जालन्धरो लवः ॥ ६५ ॥

घ ॥ २५ ॥

घः खड्गी घुघुरो घण्टी घण्टीशस्त्रिपुरान्तकः ।
वायुः शिवोत्तमः सत्यं किङ्किणी घोरनादकः ॥ ६६ ॥
मरीचिर्व्वरुणो मेधा कालरूपी च दाम्भिकः ।
लम्बोदरा ज्वालमूलं नन्देशो हननं ध्वनिः ॥ ६७ ॥
त्रैलोक्यविद्या संहर्त्ता कामाख्यमनघामयः ॥ ६८ ॥

ङ ॥ ३० ॥

ङः शङ्खी भैरवश्चण्डो विन्दूत्तंसः शिशुप्रियः ।
एकरुद्रो दत्तनखः खर्परो विषयस्पृहा ॥ ६९ ॥
कान्तिः श्वेताह्वयो धीरो द्विजात्मा ज्वालिनी वियत् ।
मन्त्रशक्तिश्च मदनो विघ्नेशी चात्मनायकः ॥ ७० ॥
एकनेत्रो महानन्दो दुर्द्धरश्चन्द्रमा यतिः ।
शिवयोषा नीलकण्ठः कामेशी च मयांशुकौ ॥ ७१ ॥

च ॥ ३६ ॥

चः पुष्करो हली वाणी चात्मशक्तिः सुदर्शनः ।
चतुर्म्मुण्डधरश्चैव महिषाचारसम्बिनी ॥ ७२ ॥
एकरूपो रुचिः कुर्म्मश्चामुण्डा दीर्घबाहुकः ।
वामबाहुर्म्मूलमाया चतुर्म्मूर्त्तिस्वरूपिणी ॥ ७३ ॥
दयितश्च द्विनेत्रश्च लक्ष्मीस्त्रितयलोचनः ।
चन्दनं चन्द्रमा देवश्चेतना वृश्चिको वुधः ॥ ७४ ॥

देवी कीटमुखीच्छात्मा कौमारी पूर्व्वफल्गुणी।
अनङ्गमेखलावायुर्म्मेदिनी च कुलावती॥ ७५॥

छ॥ २५॥

छ-श्छन्दनं सुषुम्ना च पशुः पशुपतिर्म्मृतिः।
निर्म्मलं तरलं वह्निर्भूतमात्रा विलासिनी॥ ७६॥
एकमाला च वृषली द्विशिरा वामकुर्परः।
गोकर्णा लाङ्गली वामः कामकर्त्ता सदाशिवः॥ ७७॥
माता निशाचरः पायुर्व्विचतः स्थितिशब्दकः॥ ७८॥

ज॥ ३५॥

जः शवो वानरः शूली भोगदा विजया स्थिरा।
ललदेवो जयो जेता धतकी सुमुखी विभुः॥ ७९॥
लम्बोदरी स्मृतिः शाखा सुप्रभा कर्त्तृका धरा।
दीर्घबाहूरुचिर्हंसो नन्दी तेजः सुराधिपः॥ ८०॥
जवनो वेगिता वामो मानवाचः सदात्मकः।
हृन्मारुतेश्वरो वेगी चामोदो मदविह्वलः॥ ८१॥

झ॥ ३५॥

झो झङ्कारी गुह्यो झञ्झावायुः सत्यः षडुन्नतः।
अजेशो द्राविणी नादः पाशी जिह्वा जलं स्थितिः॥ ८२॥
विराजेन्द्रो धनुर्हस्तः कर्कशो नादजः कुजः।
दीर्घबाहुर्व्वलो रूपमाकन्दितः सुचञ्चलः॥ ८३॥
दुर्म्मुखो नष्ट आत्मा च विकटाकुचमण्डलम्।
कलहंसप्रिया वामा अङ्गुलीमध्यपर्व्वकः॥ ८४॥

दन्तहा साट्टहासश्च पापात्मा व्यञ्जनं स्वरः ॥ ८५ ॥

ञ ॥ २४ ॥

ञ-कारो बोधिनी विश्वा कुण्डली मखदी वियत् ।
कौमारी नागविज्ञानी सव्याङ्गुलनखो वकः ॥ ८६ ॥
सर्व्वेशश्चूर्णिता बुद्धिः स्वर्गात्मा घर्घरध्वनिः ।
धर्म्मैकपादौ सुमुखी विरजा चन्दनेश्वरी ॥ ८७ ॥
गायनः पुष्पधन्वा च वागात्मा च वराक्षिणी ॥ ८८ ॥

ट ॥ २७ ॥

ट-ष्टङ्कारः कपाली च सोमजा खेचरी ध्वनिः ।
मुकुन्दो विनदा पृथ्वी वैष्णवी वारुणी नवः ॥ ८९ ॥
दक्षाङ्गकार्द्धचन्द्रौ च जरा भूतिः पुनर्भवः ।
वृहस्पतिधनुश्चित्रा प्रमदा विमला कटिः ॥ ९० ॥
राजगिरिर्म्महाधनुर्प्राणात्मा सुमुखो मरुत् ॥ ९१ ॥

ठ ॥ ३१ ॥

ठः शून्यं मञ्जरी वीजं पाणिनी लाङ्गली क्षयः ।
वनजो नन्दनो जिह्वा सुमञ्जुघूर्णनं सुधा ॥ ९२ ॥
वर्त्तुलः कुण्डलं वह्निरमृतं चन्द्रमण्डलः ।
दक्षजानूरुभावश्च देवभक्षो वृहद्ध्वनिः ॥ ९३ ॥
एकपादो विभूतिश्च ललाटं सर्व्वमित्रकः ।
वृषघ्नो नलिनी विष्णुर्म्महेशो ग्रामणीः शशी ॥ ९४ ॥

ड ॥ २४ ॥

डः स्मृतिर्द्दारुको नन्दिरूपिणी योगिनी प्रियः।
कौमारी शङ्करस्त्रासस्त्रिवक्रो नटको ध्वनिः ॥ ९५ ॥
दुरूहो जटिलो भीमा द्विजिह्वः पृथिवी सती।
कोलगिरिः चमा शान्तिर्नाभिः स्वाती च लोचनम् ॥ ९६ ॥

ढ ॥ ३१ ॥

ढो ढक्का निर्णयः पूर्व्वौ यक्षेशश्च नटेश्वरः।
अर्द्धनारीश्वरस्तोयमीश्वरी त्रिशिखी नवः ॥ ९७ ॥
दक्षपादाङ्गुलेर्म्मूलं सिद्धिदण्डो विनायकः।
प्रहासस्त्रिभवा ऋद्धिर्निर्गुणो निधनं ध्वनिः ॥ ९८ ॥
विघ्नेशः पालिनी त्वक् कधारिणी क्रोड़पुच्छकः।
एलापुरं त्वगात्मा च विशाखा श्रीर्म्मनो रतिः ॥ ९९ ॥

ण ॥ २२ ॥

णो निर्गुणो रतिर्ज्ञानं जृम्भनः पक्षिवाहणः।
जया शम्भुर्नरकजित् निष्कला योगिनी प्रियः ॥ १०० ॥
द्विमुखं कोटवी श्रोत्रं समृद्धिर्ब्बोधिनी मता।
राघवः शङ्खिनी वीरो नारायणश्च निर्णयः ॥ १०१ ॥

त ॥ ३१ ॥

तः पूतना हरिः शुद्धिः शक्तिः शक्तिजटाध्वजा।
वामस्फिग्वामकण्ठौ च कामिनी मध्यकर्णकः ॥ १०२ ॥
आषाढ़ी तण्डतुस्तश्च कामिका पृष्ठपुच्छकः।
रत्नकश्च श्यामसुखी वाराही मकरोऽरुणः ॥ १०३ ॥

सुगतोऽर्द्धमुखी बुद्धजानुश्च क्रोड़पुच्छकः ।
गन्धो विम्बं मरुच्छवश्चानुराधा च सौरकः ॥ १०४ ॥
जयन्ती पुलको भ्रान्तिरनङ्गमदनातुरा ॥ १०५ ॥

थ ॥ २७ ॥

थः स्थिरा मीमहा ग्रन्थिर्ग्रन्थिग्राहो भयानकः ।
शिली शिरसिजो दण्डी भद्रकाली शिलोच्चयः ॥ १०६ ॥
कृष्णो बुद्धिर्व्विकर्म्मा च दक्षनासाधिपोऽमरः ।
वरदा भोगदा केशो वामजानूरसोऽनलः ॥ १०७ ॥
लोलाप्युज्जयिनी गुह्यः शरच्चन्द्रो दिवाकरः ॥ १०८ ॥

द ॥ ३९ ॥

दोऽद्रीशो धानकिर्धाता दाता दलं कलत्रकम् ।
दीनं ज्ञानञ्च दानञ्च भक्तिराहवनी धरा ॥ १०९ ॥
सुषुम्ना योगिनी सद्यः कुण्डलं वामगुल्फकः ।
कात्यायनी शिवा दुर्गा लङ्कना ना त्रिकण्टकी ॥ ११० ॥
स्वस्तिकः कुटिलारूपः कृष्णाश्चोमा जितेन्द्रियः ।
धर्म्महृद्वामदेवश्च भ्रमिर्व्वाहुः सुचञ्चला ॥ १११ ॥
हरिद्रा पूरमद्रिश्च दक्षपाणिस्त्रिरेखकः ॥ ११२ ॥

ध ॥ ३४ ॥

धी धनार्थी रुचिः स्थाणुः शाश्वतो योगिनीप्रियः ।
मीनेशः शङ्खिनी तोयं नागेशो विश्वपावनी ॥ ११३ ॥
धिषणा धारणा चिन्ता नेत्रयुग्मं प्रियो मतिः ।
पीतवासास्त्रिवर्णा च धाता धर्म्मप्लवङ्गमः ॥ ११४ ॥

सन्दर्शो मोहनो लज्जा वज्रतुण्डाधरो धरा।
वामपादाङ्गुलेर्म्मूलं ज्येष्ठा सुरपुरं भवः॥ ११५॥
स्पर्शात्मा दीर्घजङ्घा च धनेशो धनसञ्चयः॥ ११६॥

न॥ ३५॥

नो गर्ज्जिनी क्षमा सौरिर्व्वारुणी विश्वपावनी।
मेषश्च सविता नेत्रं दन्तुरा नारदोऽञ्जनः॥ ११७॥
ऊर्द्धवासी द्विरण्डश्च वामपादाङ्गुलेर्म्मुखम्।
वैनतेयस्तुतिर्व्वर्त्म तरणिर्व्वालिरागमः॥ ११८॥
वामनो ज्वालिनी दीर्घो निरीहः सुगतिर्व्वियत्।
शब्दात्मा दीर्घघोणा च हस्तिनापुरमेचकौ॥ ११९॥
गिरिनायकनीलौ च शिवोऽनादिर्म्महामतिः॥ १२०॥

प॥ ३८॥

पः पूरप्रियता तीक्ष्णा लोहितः पञ्चमो रमा।
गुह्यकर्त्ता निधिः शेषः कालरात्रिः सुवाह्निता॥ १२१॥
तपनः पालनः पाता पद्मरेणुर्निरञ्जनः।
सावित्री पातिनी पानं वीरतत्त्वं धनुर्द्धरः॥ १२२॥
दक्षपार्श्वश्च सेनानीर्म्मरीचिः पवनः शनिः।
उड्डीशं जयिनी कुम्भोऽलसो रेखा च मोहकः॥ १२३॥
मूला द्वितीयमिन्द्राणी लोकाक्षी मनतात्मनः॥ १२४॥

फ॥ ३२॥

फः सखी दुर्गिणी धूम्रा वामपार्श्वो जनार्द्दनः।
जयापादः शिखा रौद्री फेत्कारः शाखिनीप्रियः॥ १२५॥

उमा विहङ्गमः कालकुञ्जिनी प्रियपावकौ ।
प्रलयाग्निर्नीलपादोऽक्षरः पशुपतिः शशी ॥ १२६ ॥
फुत्कारो यामिनी व्यक्ता पावनो मोहवर्द्धनः ।
निष्फला वागहङ्कारः प्रयागो ग्रामणीः फलम् ॥ १२७ ॥

व ॥ ४५ ॥

बोऽवनी भूधरो मार्गी घर्घरी लोचनप्रियः ।
प्रचेताः कलसः पक्षी स्थलगण्डः कपर्द्दिनी ॥ १२८ ॥
पृष्ठवंशोऽभया माता शिखिवाहो युगन्धरः ।
मुखविन्दुर्व्वली घण्टा योद्धा त्रिलोचनप्रियः ॥ १२९ ॥
क्लेदिनी तापिनी भूमिः सुगन्धिरिन्द्रोबलिः प्रियः ।
सुरभिर्म्मुखविष्णू च संहारो वसुधाधिपः ॥ १३० ॥
षष्ठी पुरं च पेटा च मोदको गगनं प्रति ।
पूर्व्वाषाढ़ा मध्यलिङ्गे शनिः कुम्भतृतीयकौ ॥ १३१ ॥

भ ॥ ३३ ॥

भः क्लिन्ना भ्रमरो भीमो विश्वमूर्त्तिर्निशाह्वयः ।
द्विरण्डो भूषणं मूलं यज्ञसूत्रस्य वाचकः ॥ १३२ ॥
नक्षत्रं भ्रमणा दीप्तिर्व्वयो भूमिः पयो नभः ।
नाभिर्भद्रं महावाहुर्व्विश्वमूर्त्तिर्व्विभाण्डकः ॥ १३३ ॥
प्राणात्मा तापिनी वज्रा विश्वरूपी च चन्द्रिका ।
भीमसेनः सुधासेनः सुखं माया पुरं हरः ॥ १३४ ॥

म ॥ ३८ ॥

मः काली क्रोशितः कालो महाकालो महान्तकः ।
वैकुण्ठो वसुधा चन्द्रो रविः पुरुषवाचकः ॥ १३५ ॥
कालभद्रो जया मेधा विश्वदा दीप्तसंज्ञकः ।
जठरश्च भ्रमा मानं लक्ष्मीर्म्मातोग्रबन्धने ॥ १३६ ॥
विषं शिवो महावीरः शशिपुत्त्रो जनेश्वरः ।
प्रमत्तः प्रियसूरुद्रः सर्व्वाङ्गं वह्निमण्डलम् ॥ १३७ ॥
मातङ्गमालिनी विन्दुः श्रवणाभं रथो वियत् ॥ १३८ ॥

य ॥ ४९ ॥

यो वाणी वसुधा वायुर्व्विकृतिः पुरुषोत्तमः ।
युगान्तश्वसनः शीघ्रं धूम्रार्च्चिः प्राणिसेवकः ॥ १३९ ॥
शङ्खभ्रमो जटी लोला वायुवेगी यशस्करः ।
सङ्कर्षणः चपा वालो हृदयं कपिला प्रभा ॥ १४० ॥
आग्नेयो व्यापकस्त्यागो होमो यानं प्रमा सुखम् ।
चण्डः सर्व्वेश्वरी धूमश्चामुण्डा सुमुखेश्वरी ॥ १४१ ॥
त्वगात्मा मलयो माता हंसिनी भृङ्गनायकः ।
चेतना शोषको मीनो धनिष्ठानङ्गवेदिनी ॥ १४२ ॥
मेषः सोमः पङ्क्तिनामा पापहा प्राणसंज्ञकः ॥ १४३ ॥

र ॥ ४२ ॥

रो रक्तः क्रोधिनी रेफः पावकस्त्वौजसो मतः ।
प्रकाशो दर्शनो दीपो वत कृष्णः परं वली ॥ १४४ ॥

भुजङ्गेशो मतिः सूर्य्यो धातुरक्तप्रकाशकः ।
व्यापको रेवती दाम क्रौञ्चांशी वह्निमण्डलम् ॥ १४५ ॥
उग्ररेखा स्थूलदण्डो वेदकण्ठकला पुरा ।
प्रकृतिः सुगतो ब्रह्मशब्दश्च गायको धनम् ॥ १४६ ॥
श्रीकण्ठ उष्मा हृदयं मुण्डी त्रिपुरसुन्दरी ।
सबिन्दुर्द्योनिजो ज्वाला श्रीशैलो विश्वतोमुखी ॥ १४७ ॥

ल ॥ ३५ ॥

लश्चन्द्रः पूतना पृथ्वी माधवः शक्रवाचकः ।
बलानुजः पिणाकीशो व्यापको मांससंज्ञकः ॥ १४८ ॥
खड्गी नादोऽमृतं देवी लवणं वारुणी पतिः ।
शिखा वाणी क्रिया माता भामिनी कामिनीप्रिया ॥ १४९ ॥
ज्ञानिनी वेगिनी नाथः प्रद्युम्नः शोषणो हरिः ।
विश्वात्ममन्दो बलवान् मेरुर्गिरिः कलारसः ॥ १५० ॥

व ॥ २१ ॥

वो बालो वारुणी सूक्ष्मा वरुणो मेदसंज्ञकः ।
खड्गीशो ज्वालिनी वज्रः कलसध्वनिवाचकः ॥ १५१ ॥
उत्कारीशस्तु नीवीको वज्रं स्फिक् सागरः शुचिः ।
त्रिधातुः शङ्करः श्रेष्ठो विशिषो यमसादनम् ॥ १५२ ॥

श ॥ ३० ॥

शः सव्यञ्च कामरूपी कामरूपो महामतिः ।
सौख्यनामा कुमारोऽस्थि श्रीकण्ठो वृषकेतनः ॥ १५३ ॥

वृषघ्नः शयनं शान्तः सुभगा विस्फुलिङ्गिनी।
मृत्युदेवो महालक्ष्मीर्म्महेन्द्रः कुलकौलिनी॥ १५४॥
वाहुर्हंसी वियद्वक्त्रं हृदनङ्गाङ्कुशः खलः।
बामोरुः पुण्डरीकात्मा कान्तिः कल्याणवाचकः॥ १५५॥

ष॥ ३१॥

षः श्वेतो वासुदेवश्च पीतं प्रज्ञा विनायकः।
परमेष्ठी वामबाहुः श्रेष्ठो गर्भविमोचनः॥ १५६॥
लम्बोदरो यमोऽजेशः कामधुक् कामधूमकः।
सुश्रीरूष्मा वृषो लज्जा मरुद्भक्ष्यः प्रियः शिवः॥ १५७॥
सूर्य्यात्मा जठरः कोषो मत्ता वक्षोविदारिणी।
कलकण्ठो मध्यभिन्ना युद्धात्मा खलपूः शिवः॥ १५८॥

स॥ ३९॥

सो हंसः सुयशा विष्णुर्भृग्वीशश्चन्द्रसंज्ञकः।
जगद्बीजं शक्तिनामा सोऽहं वेगवती भृगुः॥ १५९॥
प्रकृतिरीश्वरः शुद्धः प्रभा श्वेतः कुलोज्ज्वलः।
दक्षपादोऽमृतं ब्राह्मी परमात्मा परोऽक्षरः॥ १६०॥
सुरूपश्च गुणेशो गौः कलकण्ठो वृकोदरः।
प्राणाद्यश्च पुरा देवी लक्ष्मीः सोमो हिरण्यभूः॥ १६१॥
दुर्गोत्तारिणी सम्मोहा जीवो मूर्त्तिर्म्मनोहरः॥ १६२॥

ह॥ ३८॥

हः शिवो गगनं हंसो नागलोकोऽम्बिकापतिः।
नकुलीशो जगत्प्राणः प्राणेशः कपिलाऽमलः॥ १६३॥

परमात्मात्मजो जीवो यवाकः शान्तिदोऽङ्गनम् ।
मृगोभयाऽरुणाः स्थाणुः क्रोष्टुः कूपविरावणः ॥ १६४ ॥
लक्ष्मीर्ब्रह्मा हरिः शम्भुः प्राणशक्तिर्ललाटजः ।
स्वकोपवारणः शूली चैतन्यं पादपूरणः ॥ १६५ ॥
महालक्ष्मीः परं शम्भुः शाखोटः सोममण्डलम् ॥ १६६॥

ल ॥ २७ ॥

लः पृथ्वी विमला मेघोऽनन्तो हव्यवहः सिता ।
व्यापिनी शिवदा केतुर्ज्जगत् सारतरं हठः ॥ १६७ ॥
ग्लौर्मृड़ानी च वेदार्थसारो नारायणः स्वयम् ।
जठरो नकुलिः पीतः शिवेशोऽनङ्गमालिनी ॥ १६८ ॥

क्ष ॥ ३५ ॥

क्षः कोपस्तुम्बुरुः कालो रुक्षः सम्वर्त्तकः परः ।
नृसिंहो विद्युता माया महातेजा युगान्तकः ॥ १६९ ॥
परात्मा क्रोधसंहारी वनान्तो मेरुवाचकः ।
सर्व्वाङ्गं सागरः कामः संयोगान्तस्त्रिपूरकः ॥ १७० ॥
क्षेत्रपालो महाक्षोभो मातृकान्तानलक्षयौ ।
मुखं कव्यं महानन्ता कालजिह्वा गणेश्वरः ॥ १७१ ॥
छायापुत्रश्च संघातो मलयश्रीर्ललाटकः ॥ १७२ ॥

एकाक्षरकोषः ।

अ-कारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
पूजायामपि माङ्गल्ये आ-कारः परिकीर्त्तितः ॥ १ ॥
इ-कार उच्यते कामो लक्ष्मीरी-कार उच्यते ।
उ-कारः शङ्करः प्रोक्त ऊ-कारश्चापि रक्षणे ॥ २ ॥
ऋ-कारो देवमाता स्यात् ॠ-कारो दनुजप्रसूः ।
ऌ-कारो देवयोनिः स्यात् ॡ-र्म्माता सद्भिरुच्यते ॥ ३ ॥
ए-कारः कथितो विष्णुरै-कारश्च महेश्वरः ।
ओ-कारस्तु भवेद्ब्रह्मा औ-कारो रुद्र उच्यते ॥ ४ ॥
अं स्याच्च परमं ब्रह्म अः स्याद्देवो महेश्वरः ।
कः प्रजापतिरुद्दिष्टो को वायुरिति शब्दितः ॥ ५ ॥
कश्चात्मा च समाख्यातः कः प्रकाश उदाहृतः ।
कं शिरो जलमाख्यातं कं सुखञ्च प्रकीर्त्तितम् ॥ ६ ॥
पृथिव्यां कुः समाख्याता कुत्सायां कुः प्रकीर्त्तितः ।
ख-मिन्द्रियं समाख्यातं खमाकाशमुदाहृतम् ॥ ७ ॥
खं स्वर्गे च समाख्यातं खं सर्पे च प्रकीर्त्तितम् ।
तथा प्रवभ्रे च खं प्राहुः खं शून्ये च प्रकीर्त्तितम् ॥ ८ ॥

गो गणपतिरुद्दिष्टो गो गन्धर्व्वः प्रकीर्त्तितः ।
गं गीतं गा च गाथा स्याद्गौर्धेनुर्गौः सरस्वती ॥ ९ ॥
गौर्म्मातापि समुद्दिष्टा पृथिव्यां गौः प्रकीर्त्तिता ।
घो घण्टायां समाख्यातः किङ्किणी घा प्रकीर्त्तिता ॥१०॥
उपमा घा समाख्याता कुस्वरे घुः प्रकीर्त्तितः ।
हनने घा समाख्याता गन्धने घः प्रकीर्त्तितः ॥ ११ ॥
ङ-कारो भैरवः ख्यातो ङकारो विषये स्मृतः ।
च-कारश्चन्द्रमाः ख्यातस्तस्करश्च प्रकीर्त्तितः ॥ १२ ॥
निर्म्मलं छं समाख्यातं तरणौ छः प्रकीर्त्तितः ।
छेदने छः समाख्यातो विद्वद्भिः शब्दकोविदैः ॥ १३ ॥
वेगिते जः समाख्यातो जघने जः प्रकीर्त्तितः ।
जेता च जः समाख्यातः प्रसिद्धैः शब्दकोविदैः ॥ १४ ॥
झञ्झावाते झ-कारः स्यान्नष्टे झः समुदाहृतः ।
ञ-कारो गायने प्रोक्तो ञकारो घर्घरध्वनौ ॥ १५ ॥
टङ्कारे टः पृथिव्यां टा टो ध्वनौ च प्रकीर्त्तितः ।
ठो महेश्वर आख्यातः शून्ये च ठः प्रकीर्त्तितः ॥ १६ ॥
बृहद्ध्वनौ च ठः प्रोक्तस्तथा चन्द्रस्य मण्डले ।
ड-कारः शङ्करः प्रोक्तस्त्रासध्वन्योः प्रकीर्त्तितः ॥ १७ ॥
ढ-कारः कीर्त्तिता ढक्का निर्गुणे च ध्वनावपि ।
ण-कारः कीर्त्तितो ज्ञाने निर्णयेऽपि प्रकीर्त्तितः ॥ १८ ॥
त-कारः कथितश्चौरः क्रोड़े पुच्छे प्रकीर्त्तितः ।
शिलोच्चये थ-कारः स्यात् थकारोभयरक्षणे ॥ १९ ॥

दं कलत्रे समाख्यातं दो दान-च्छेद-धातुषु।
धं धने च धनेशे धो धा धातरि निदर्शितः॥ २०॥
धिषणा धीः समाख्याता धूश्च स्याद्भारचिन्तयोः।
न-कारः सुगते बन्धे नुः स्तुतौ च प्रकीर्त्तितः॥ २१॥
नेता नीश्च समाख्यातस्तरणौ नौः प्रकीर्त्तिता।
पवने पः समाख्यातः पाः पाने पाश्च पातरि॥ २२॥
झञ्झावाते फ-कारः स्यादक्षरे च प्रकीर्त्तितः।
कोपे फिश्च समाख्यातस्तथा निष्फलभाषणे॥ २३॥
प्रचेता वः समाख्यातः कलसे वः प्रकीर्त्तितः।
पक्षी च विर्निगदितो गमने विः प्रकीर्त्तितः॥ २४॥
नक्षत्रं भं बुधैः प्रोक्तं भ्रमरे भः प्रकीर्त्तितः।
भा दीप्तिरपि भूर्भूमिर्भीर्भयं कथिता बुधैः॥ २५॥
मः शिवश्चन्द्रमा वेधा मा च लक्ष्मीः प्रकीर्त्तिता।
मा च मातरि माने च बन्धने मूः प्रकीर्त्तिता॥ २६॥
यशो यः कथितः शिष्टैर्यो वायुरिति शब्दितः।
याने यातरि यस्त्यागे कथितः शब्दवेदिभिः॥ २७॥
रः स्यात् कामेऽनिले वह्नौ शब्दे रुः परिकीर्त्तितः।
धने रा रीश्च रोधान्ये रुर्भये च प्रकीर्त्तितः॥ २८॥
ल इन्द्रे लवणे लः स्याल्लादाने श्लेषणेऽपि लीः।
वदन्ति शं बुधाः श्रेयः शश्च शास्ता निगद्यते॥ २९॥
शीः शसं शयनं चाहुर्हिंसा शूश्च निगद्यते।
ष-कारः कीर्त्त्यते श्रेष्ठे षूश्च गर्भविमोचने॥ ३०॥

सोऽपसर्गः समाख्यातः सा तु लक्ष्मीर्निगद्यते ।
सा चैव गौः समाख्याता संसर्गः सः प्रकीर्त्तितः ॥ ३१ ॥
हः कोपे धारणेऽपि स्यात् हः शूलिनि समीरितः ।
क्षः क्षेत्रे रक्षसि प्रोक्तो नियतं शब्दवेदिभिः ॥ ३२ ॥

इति श्रीपुरुषोत्तमदेवविरचित
एकाक्षरकोषः समाप्तः ॥

वीजनिघण्टुः।

अथ वक्ष्ये मन्त्रकोषं यदुक्तं भूतडामरे।
क्रमाद्वीजविधानञ्च स्मृत्यर्थं ज्ञानसम्भवम्॥

श्रीशिव उवाच।

अ विद्युज्जिह्वा, आ कालवक्त्री, इ गर्ज्जिनी, ई धूम्रभैरवी, उ कालकूटा, ऊ विदारी, ऋ महारौद्री, ॠ भयङ्करी, ऌ संहारिणी, ॡ करालिनी, ए ऊर्द्ध्वकेशी, ऐ उग्रभैरवी, ओ भीमाक्षी, औ डाकिनी, अं रुद्रडाकिणी, अः चण्डिका, क क्रोधीशः, ख वारणः, ग चण्डः, घ कामुकः, ङ उन्मत्तभैरवी, च ज्वालमुखः, छ रक्तदंष्ट्रः, ज असिताङ्गः, झ वलयामुखः, ञ विद्युन्मुखः, ट महाज्वाली, ठ कपाली, ड भीषणः, ढ गुरुः, ण प्रहारी, त रौरवः, थ दण्डी, द वलितः, ध शूलधृक्, न सिंहनादी, प कपर्द्दी, फ प्रलयाग्निः, ब भयङ्करः, भ बहुरूपी, म महाकालः, य स्थिरात्मा, र क्षतजोक्षितः, ल बलभेदी, व रक्तपटः, श चण्डीशः, ष ज्वलनध्वजः, स धूम्रध्वजः, ह व्योमवक्त्रः,

च त्रैलोक्यस्याग्रनायकः ॥ नयनश्रोत्रास्याद्दक्षु न्यसेद्दशस्वराः
विद्युज्जिह्वा कालवक्त्रा महाकालावलङ्कृता ॥

ॐ विषवीजं श्रुतिपथं धवं हालाहलं च यत् ।
चण्डीशः क्षतजारूढ़ो धूम्रभैरव्यलङ्कृतः ।
नादविन्दुसमायुक्तो वीजं विष्णुप्रियात्मकम् ॥ श्रीं ॥
क्षतजस्थं व्योमवक्त्रं धूम्रभैरव्यलङ्कृतम् ।
नादविन्दुसमायुक्तं वीजं प्राथमिकं स्मृतम् ॥ क्रीं ॥
क्रोधीशः क्षतजारूढ़ो धूम्रभैरव्यलङ्कृतः ।
नादविन्दुसमायुक्तः पितृभूवासिसम्मतः ॥ क्रीं ॥
विदारीयुक्तं व्योमास्यं रुद्राकिण्यलङ्कृतम् ॥ हूं ॥
नादविन्दुसमायुक्तां समादायोग्रभैरवीम् ।
भौतिकं वाग्भवं वीजं विद्धि बुद्धिप्रवर्द्धनम् ॥ ऐं ॥
प्रलयाग्निर्म्महाज्वाली विद्युज्जिह्वां विनास्त्रकण्टक् ॥ फट् ॥
क्रोधीशरक्तभीमाद्यङ्कुशोऽयं नादविन्दुमान् ॥ क्रों ॥
द्विठः शिरोवह्निजाया स्वाहा ज्वलनवल्लभा ॥ स्वाहा ॥
क्रोधीशो बलभेदी च धूम्रभैरव्यलङ्कृतम् ।
नादविन्दुसमायुक्तं कामं राज्यकरं परम् ।
त्रिमूर्त्तिर्म्मन्मथः कामः सरोजः काममोहनः ॥ क्लीं ॥
व्योमास्यं कालकूटाढ्यं नादिनीविन्दुसंयुतम् ॥ हुं ॥
व्योमास्यं क्षतजारूढ़ं डाकिन्यानादविन्दुभिः ।
ज्योतिर्म्मन्त्वं समाख्यातं महापातकनाशनम् ॥ ह्रौं ॥

संयुक्तं धूम्रभैरव्या रक्तास्थं रौरवाह्वयम्।
नादविन्दुसमायुक्तं धूम्रध्वजसमन्वितम्॥ स्त्रीं॥
बहुरूपिसमायुक्तं विशेषार्थोंमहामनुः।
विदार्य्यालिङ्गितं गृह्य तथैव चतजोच्चितः॥ भ्रूं॥
धूम्रध्वजाधः कालाग्नि सोर्द्धकेशीन्दुविन्दुभिः।
युगान्तकारकं वीजं भैरवेन प्रकाशितम्॥ स्फ्रें॥
संहारिण्यास्थितश्चोर्द्धकेशिनस्तु कपर्द्दिनम्।
नादविन्दुसमायुक्तं वीजं वेतालिकं स्मृतम्॥ म्लैं॥
सनादविन्दुं क्रोधीशं गृह्य संहारिणीस्थितम्।
कल्पिनीवीजमित्युक्तं द्विठेनोक्ता मनोहरी॥ ॡं स्वाहा॥
कपर्द्दिनं समादाय चतजोच्चितसंस्थितम्।
संयुक्तं धूम्रभैरव्या घोराद्यो नादविन्दुमान्॥ प्रीं॥
कपालिद्वयमादाय महाकालेन मण्डितम्।
पुनस्तच्छ्रयमित्युक्तं चण्डिकाख्यं मनोहरम्॥ ठं ठं ठं ठः॥
प्रलयाग्निस्थितो धूम्रध्वजो यस्य सविन्दुमान्।
संयुक्तो धूम्रभैरव्या स्मृता स्फेत्कारिणी प्रिये॥ स्फ्रीं॥
चतजस्थं व्योमवक्त्रं विन्दुखण्डेन्दुलङ्कृतम्।
खद्योतमिति विख्यातं ग्रासिनि कालरात्रिके॥ ग्रं॥
चतजोच्चतमारूढ़ं नादविन्दुसमन्वितम्।
विदारीभूषणं कृत्वा वीजं वैवस्वतात्मकम्॥ ग्रूं॥
व्योमवक्त्रं धूम्रध्वजो वारुणः प्रलयाग्नि च।
ऊर्द्धकेशोच्चतारूढ़ो नादविन्दुर्द्धसंयुतम्॥ ह स ख फ्रें॥

वीजमनन्तभैरव्या मूकानन्दकरं परम्।
अ-कारे भीषणा कीर्त्तिर्व्विद्युज्जिह्वेति कीर्त्तिता।
आ-कारे तामसी कालजिह्वा च कालभैरवी॥
इ-कारे गर्ज्जिनी चण्डा विज्ञेया रुद्रभैरवी।
ई-कारे शूलिनी ख्याता चण्डोग्रा धूम्रभैरवी॥
उ-कारे कालवक्त्राख्या प्रचण्डा चण्डवल्लभा।
विदार्य्यू-कारके प्रोक्ता नालजङ्घा कपालिनी॥
ऋ-कारे स्यान्महारौद्री ज्वालिनी योगिनीत्यपि।
ॠ-कारे कलिका प्रोक्ता पिटकाली भयङ्करी॥
संहारिणी ऌ-कारे स्यान्मेघनादोग्रभाषिणी।
रुद्रचण्डा कालरात्रिः ॡ-कारे च करालिनी॥
ऊर्द्ध्वकेशी च चामुण्डा नादिन्ये-कारके स्मृता।
ऐ-कारे कोटराक्षी च मालिन्युन्मत्तभैरवी॥
ज्वालिन्यो-कारगा ज्ञेया भीमाक्षी चण्डमालिनी।
औ-कारे डाकिनी सिंहनादिनी चण्डभैरवी॥
अक्रूराख्या विदारी च अं-रि रुद्रडाकिनी।
शेषे कपालिनी याम्या चण्डिकाकुण्डलद्वयम्॥
विसर्गनादसकलाः स्वराश्च दशसूक्तरूपाः।
क्रोधीशो वारणश्चण्डः सङ्गा तून्मत्तभैरवः॥
ज्वालामुखो रक्तदंष्ट्रोऽसिताङ्गो वलयामुखः।
विद्युन्मुखो महाज्वाली कपाली भीषणो गुरुः॥

प्रहारी रौववोद्दण्डी वलितात्युग्रशूलधृक् ।
सिंहनादी कपर्द्दी च प्रलयाग्निर्भयङ्करः ॥
बहुरूपी महाकालः स्थिरात्मक्षतजोचितः ।
बलभेदी रक्तपटः चण्डीशो ज्वलनध्वजः ॥
धूम्रध्वजो व्योमवक्त्रः त्रैलोक्यस्याग्रनायकः ।
नयनश्रोत्रास्यगास्यहृत्सु न्यासे दश स्वराः ॥
ध्वजिनीधूम्रभैरव्यावभावे च दृशो स्मृतौ ।
मूलार्णमुखमादिष्टं हृदयं स्वरशक्तयः ॥
आदिमध्यावसानेषु पूर्व्वाभावे यथोत्तरम् ।
कण्ठास्याकलवक्त्रेण महाकालेन भाषितम् ॥
तदादिपञ्चरश्मिञ्च सृष्टिस्थितिलयं पंविषम् ॥
शूलिन्या सहितो ग्राह्य चण्डीशोऽग्नीन्दुविन्दुमान् ।
एतद्विष्णुप्रियाबीजं यन्मान्यं जगतः प्रियम् ॥
क्षतजं व्योमवक्त्रञ्च चण्डोग्रेन्द्राद्रिभूषितम् ।
अद्रिरौद्रञ्च भूतञ्च बीजं प्राथमिकं प्रियम् ॥
क्रोधीशं रक्तसंस्थञ्च धूम्रभैरव्यलङ्कृतम् ॥
विन्द्विन्दुसंयुतं बीजं द्रावणं क्लेदनं स्मृतम् ॥
व्योपास्यं विन्दुसंयुक्तं नालजङ्घाविभूषितम् ।
कूर्च्चं कालमहाकालं क्रोधबीजं निरञ्जनम् ॥
उन्मत्तभैरवीरुद्रडाकिन्या च विभूषितम् ।
नादेनालङ्कृतं बीजं वाग्भवं बुद्धिवर्द्धनम् ॥

फड़ित्यस्त्रं प्रसिद्धं स्याज्ज्वालाग्निर्व्यापकाङ्कुशः ।
शिरः स्वाहा द्विठो वह्निजाया ज्वलनवल्लभा ।
दक्षवामाक्षिणी चैन्द्र पाणो स ठः परिकीर्त्तितः ।
इन्द्रासनगतो ब्रह्मा सस्त्रिमूर्त्तिश्च मन्मथः ॥
गर्ज्जिणीधूम्रभैरव्यौ दक्षवामपयोधरौ ।
व्योमास्यः कालवज्राख्ये वर्म्मविन्द्विन्दुसन्निभः ॥
शून्यं क्षतजमारूढ़ं चन्द्रभैरव्यलङ्कृतम् ।
नादविन्दुयुतं मूर्द्ध्नि ज्योतिर्म्मन्त्रमुदाहृतम् ॥
आदिदेवेन निर्द्दिष्टं मन्त्रकोषमनुत्तमम् ।
यदर्थिभ्यः पुरा गुप्तं तन्मयाद्य प्रकाशितम् ॥
यक्षडामरतन्त्रस्य मन्त्रकोषविवेचनम् ।
क्रोधीशेन तु यत्प्रोक्तं भैरवाय महात्मने ॥
विद्युच्चण्डाशिनी गौरी क्रोशिनी नागिनी जया ।
किन्नरी योगिनी यक्षी भूतिनी प्रेतिनी नरी ॥
यामिनी वासिनी चण्डी कलेत्येवं प्रकीर्त्तिता ।
कालभैरवेमरसर्व्वासु भूतलाङ्गलवरासु च ॥
सुभगा सुमुखी चण्डी पार्व्वती सुरतप्रिया ।
उर्व्वशी चैन्द्रिणी लीला कङ्काली मेखला शची ॥
मानिनी हंसिनी चौला कलना भूमिनीति च ।
आदिदेवेन निर्द्दिष्टाः प्रथमाधिपशक्तयः ॥
विभ्रमो वाहुलो दण्डी भैरवो नटकः शुकः ।
वृकोदरो जटो भीष्मः क्षोभकः खचरो नटः ॥

निशाचरो ध्वजी भीमो विचित्रः कौषिको यमः।
लिङ्गी वल्माधिको भृङ्गी मणिभद्रो घटोत्कचः॥
महानन्दी शुक्रो दण्डी सुग्रीवः कलहो भवः।
दण्डी भाषान्तकोर्जेशी हंसी पत्तेश्वरो हली॥
चण्डीबीजमिति ख्यातं विद्युन्नागाङ्गनांशुकैः॥
औरसाधिकेऽंशुकाद्या च धूमिन्यसौ किन्नरः स्मृतः॥
उर्व्वंश्यालङ्कृतो हंसः हंसेन्दुमस्तकोद्धृतः।
विद्युच्चण्डा च हंसी च केतुर्नागिन्यलङ्कृता॥
दिण्डिभेन सरक्तेन कामिनी विन्दुभिः शशी॥
हंससुग्रीवपार्व्वत्या कपर्द्दीन्द्राद्यलङ्कृता॥
विग्रहकलहकामिनीन्द्रादिप्राणहारिणी॥
विभ्रमीरक्तपार्व्वत्यै स्वाहा उल्कामुखी स्मृता॥
ज्वालाम्बरीति विख्याता सविन्द्विन्दुकला नटी।
हंसः सुग्रीवचण्डाद्यैः खद्योतैः परिकीर्त्तिता॥
श्यामालिङ्गितदेहोऽसौ खद्योतो ज्योतिरीरितः॥
यमः सुग्रीवः कामिनीन्द्रेन्द्राद्यैः किन्नरीति च॥
सुग्रीवोऽपि यमश्चण्डो नीलाद्यैर्व्वाण ईरितः॥
यमः सुग्रीवविन्द्विन्दुजपाद्यः पिशिताशनः॥
त्यागिनं मणिभद्रस्थं प्रेतिनीन्द्राद्यलङ्कृतम्।
युगान्तकारकं वीजं भैरवेण प्रकाशितम्॥
भृङ्गिनं मेखलायुक्तं प्रेतिनीन्द्राद्यलङ्कृतम्।
बीजं वैतालिकं प्रोक्तं द्विठेनोक्ता मनोहरी॥

विभ्रमोधूमिनी विद्युच्चण्डिकाद्यस्तु काकिनी ।
धराद्यवीजमिति ख्यातं सर्व्वतन्त्रेषु गोपितम् ॥
नटद्वयेन धूमिन्या ऊर्द्ध्वोष्टेन लङ्कृतम् ।
नटोधवानसंयुक्तो नटीतीच्छापयोधरैः ॥
पार्व्वत्यालिङ्गितं मणिभद्रस्थं योगिनी प्रिये ।
फेत्कारिणीति विख्याता विद्युच्चण्डविभूषिता ॥
सुग्रीवास्थिलयः श्रोते हृद्यत्वाविकलाष्टशः ।
विकलायाः स्वभावे च स्याद्गौरीति च पार्व्वती ॥
मूलार्णमासमाख्यातं हृदयं स्वरशक्तयः ।
भवस्थित्यवसानेषु विज्ञातव्यं यथोत्तरम् ॥
आदिदेवेन निर्द्दिष्टं जम्बुद्वीपे कलौ युगे ॥
मन्त्रकोषमिदम्भूतयच्चडामरतन्त्रयोः ॥
मर्त्यानामुपकाराय त्रिषु लोकेषु दुर्ल्लभम् ॥
॥ * ॥ इति भैरवविरचितवीजनिघण्टुमन्त्रकोषः ॥ * ॥

अथ मातृकानिघण्टुः ॥

श्रीगणेशं नृसिंहन्तं भारतीमीश्वरं शिवम् ।
नत्वा वच्मे मातृकाणां निघण्टुं बालबुद्धये ॥ १ ॥
ध्रुवस्तारस्त्रिवृद्ब्रह्मवेदाद्यस्तारकोऽव्ययः ।
प्रणवश्च त्रिमात्रोऽपि ओङ्कारज्योतिरादिमः ॥ २ ॥
श्रीकण्ठः केशकण्ठस्थौ निवृत्तिश्च स्वरादिकः ।
अ-कारो मातृकश्चैव वात इत्यपि कीर्त्तितः ॥ ३ ॥
नारायणस्तथानन्तो मुखवृत्तो गुरुस्तथा ।
विष्णुशय्या तथा शेषो दीर्घ आ-कार एव च ॥ ४ ॥
माधवः सूक्ष्मसंज्ञश्च विद्या दक्षिणलोचनम् ।
गन्धर्व्वः पाञ्चजन्यश्च इ-कारश्च मखाङ्कुरः ॥ ५ ॥
गोविन्दश्च त्रिमूर्त्तीशः शान्तिः स्वाहामलोचनम् ।
नृसिंहास्त्रं तथा माया ई-कारोऽपि सुरेश्वरः ॥ ६ ॥
अमरेशस्तथा विष्णुरिन्धिका च गजाङ्कुशः ।
दक्षकर्णश्च विजय उ-कारो मन्मथाभिधः ॥ ७ ॥
अर्घीशो दीपिका वामश्रवणो मधुसूदनः ।
इन्द्रश्चाद्यः षण्मुखश्च ऊ-कारो रक्षणाभिधः ॥ ८ ॥
रोचिका दक्षनासा चामरभूतस्त्रिविक्रमः ।
देवमाता रिपुघ्नश्च ऋ-कारस्तपनः स्मृतः ॥ ९ ॥
अतिथीशो वामनश्च मोचिका वामनासिका ।
दैत्यमाता च देवघ्नः ॠ-कारस्त्रिपुरान्तकः ॥ १० ॥

श्रीधरश्चामरः स्याग्गुह्वदन्तगण्डस्त्रिवेदकः ।
एकाङ्घ्रिर्व्वज्रदण्डश्च व्योमार्द्ध ऌ-स्वरः स्मृतः ॥ ११ ॥
हृषीकेशो हरः सूक्ष्मो वामगण्डः कुवेरदृक् ।
अर्द्धचन्द्रो नीलचरण ॡ-कारश्च विकण्ठकः ॥ १२ ॥
झिण्टीशः पद्मनाभश्च शक्तिर्दक्षः क्षमाऽमृतम् ।
भग ऊर्द्ध्व कामरूप ए-कारश्च त्रिकोणकः ॥ १३ ॥
ज्ञानामृतो भौतिकश्च धरा दामोदरस्तथा ।
वागीशो वर्म्मभरद ऐ-कारस्त्रिपुरस्तथा ॥ १४ ॥
सद्योजातो वासुदेवो रुद्रोदन्तस्त्रिमात्रकः ।
आप्यायनी मन्त्रनाथ ओ-कारो नगसंज्ञकः ॥ १५ ॥
सङ्कर्षणोऽनुग्रहेशो मुरारिर्व्यापिनी तथा ।
अधो दन्तगतो मायी नृसिंहाङ्गन्तथौ-स्वरः ॥ १६ ॥
अक्रूरो व्योमरूपश्च प्रद्युम्नश्चन्द्रसंज्ञकः ।
अनुस्वारस्तथा विन्दुरङ्कारश्च शिरोगतः ॥ १७ ॥
अनन्तश्च महासेनोऽनिरुद्धो रसवर्णकः ।
कन्यास्तननिभः सर्गो विसर्गश्चान्तिमस्वरः ॥ १८ ॥ * ॥
एतानि स्वरनामानि । मातृकाव्यञ्जननामानि वच्मि ॥
क्रोधीशो धातृसंज्ञश्च चक्री सृष्टिकरादिगः ।
वर्गादिर्म्मायी देवेशः क-कारः कामगः स्मृतः ॥ १९ ॥
ऋद्धिर्गदी च चण्डेशः खेटो दक्षिणकूर्परः ।
कैटभश्चैव मातङ्गः संहारः खार्णकः स्मृतः ॥ २० ॥

स्मृतिः पश्चाङ्गतः गार्ङ्गी गणेशी मणिबन्धगः।
गोमुखो गजकुम्भश्च ग-कारः सिंहसंज्ञकः॥ २१॥
खड्गी शिवोत्तमो मेधा दक्षिणाङ्गुलिमूलकम्।
घनो घनस्वरश्चैव घ-कारोङ्गादिमः स्मृतः॥ २२॥
शङ्खो रुद्रकान्तिश्च दक्षाङ्गुल्यग्रसंस्थितः।
क्लीववक्त्रश्च भद्रेशो ङ-कारश्चानुनासिकः॥ २३॥
हली कूर्मेश्वरो लक्ष्मीर्व्वामबाहुर्द्दिशस्तथा।
चित्ताचारी चञ्चलश्च च-कारः स स्मृतो बुधैः॥ २४॥
एकनेत्रश्च मुषली वामकूर्परगोद्युतिः।
त्रिविन्दुकस्तथाचारी छ-कारः प्रेक्षकाभिधः॥ २५॥
स्थिरो जयन्तो जयजः शूली च चतुराननः।
मणिबन्धगतो वामो ज-कारो जपको मतः॥ २६॥
स्थितिः पाशी तथाहेशो वामाङ्गुलितलस्थितः।
स्वस्तिकं खण्डसंज्ञश्च झ-कारो जान्तसंज्ञकः॥ २७॥
वामाङ्गुल्यग्रतः सिद्धिरङ्कुशः सर्व्वसंज्ञकः।
ज्ञप्रियोह्यनुनासश्च ञ-कारश्च निरञ्जनः॥ २८॥
जरा मुकुन्दः सोमेशो दक्षपादादिगोमुखम्।
गजाङ्कुशश्च बालेन्दुरमृताद्यष्ट-कारकः॥ २९॥
लाङ्गलीशो नदक्षश्च पालिनी च कमण्डलुः।
दक्षजानुरतः स्थायी ठ-कारः स्थविरः स्मृतः॥ ३०॥
नन्दी क्षान्तिर्द्वारकश्च चामरो दक्षगुल्फगः।
व्याघ्रपादः शुभाङ्घ्रिश्च ड-कारो भौमजः स्मृतः॥ ३१॥

ईश्वरश्चार्द्धनारीशो नरः शङ्कान्तराकृतः ।
दायाद्दोऽङ्गुलमूलश्च ढ-श्च सङ्कोचकारकः ॥ ३२ ॥
उमाकान्तो नरकजिद्रतिर्दक्षपदाग्रगः ।
निर्व्वाणस्त्रिगुणाकारस्त्रिरेखी णः समीरितः ॥ ३३ ॥
वामोरुर्म्मीननिलय आषाढ़ी कामिको हरिः ।
तीव्रश्च तरलो नीलस्त-कारः कीर्त्तितो बुधैः ॥ ३४ ॥
दण्डीशो वरदः कृष्णो वामजानुगतः स्थिरः ।
सौरिश्चापि विशालाक्षी थ-कारः परिकीर्त्तितः ॥ ३५ ॥
शस्तः श्रीशो ह्लादिनी च वामगुल्फगतस्तथा ।
शूलः कुवेरो दाता च द-कारो धादिमः स्मृतः ॥ ३६ ॥
मीनेशः सात्वतः प्रीतिर्व्वामपादाङ्गुलीगतः ।
धर्म्मेशो धरणीशश्च ध-कारो दान्तिमो मतः ॥ ३७ ॥
शर्व्वीमन्त्रेश्वरो दीर्घो वामपादाङ्गुलाग्रगः ।
नरो नदी च नादी च न-कारश्चानुनासिकः ॥ ३८ ॥
तीक्ष्णा च लोहितः शूरो दक्षपाणिश्च पार्थिवः ।
पद्मेशो नान्तिमः फादिः प-कारोऽपि प्रकीर्त्तितः ॥ ३९ ॥
जनार्द्दनः शिखी रौद्री वामपार्श्वकृतालयः ।
फट्कारः प्रोच्यते सद्भिः फ-कारः पान्तिमस्तथा ॥ ४० ॥
छगलण्डो भूधरश्चाभया पृष्ठं गतस्तथा ।
सुरसो वज्रमुष्टिश्च व-कारो भादिमोऽपि च ॥ ४१ ॥
विश्वमूर्त्तिर्द्दिरण्डेशो निद्रा नाभिगतस्तथा ।
भृकुटी च भरद्वाजो भ-कारश्च भयावहः ॥ ४२ ॥

वैकुण्ठश्च महाकालस्तन्द्री जठरसंस्थितः ।
मन्त्रेशो मण्डलो मानी विषं सूर्य्यौ म-कारकः ॥ ४७ ॥
क्षुधा बाली च वायुस्त्वग्हृद्गतः पुरुषोत्तमः ।
यमुना यामुनेयश्च य-कारो मान्तिमः स्मृतः ॥ ४४ ॥
क्रोधिनी च भुजङ्गेशो बाली रुधिरपावकौ ।
रो विम्बं दक्षिणांशश्च रुचिरो रेफ ईरितः ॥ ४५ ॥
क्रिया ककुदो मांसश्च पिनाकी भूर्व्वलानुजः ।
नयश्च शठसंज्ञश्च वायवीयो ल-कारकः ॥ ४६ ॥
बाली वामांसनिलयो मेदो वारिदवारुणौ ।
हृत्कारी जलसंज्ञश्च चण्डीशोऽपि व-कारकः ॥ ४७ ॥
मृत्युर्व्वको वृषघ्नश्च हृदो दक्षकरस्थितः ।
शङ्कर्णोऽस्थिसंज्ञश्च श-कारो विज्ञिरीरितः ॥ ४८ ॥
वृषः श्वेतेश्वरः पीता मज्जा हृद्वामबाहुगः ।
षडाननः षडाकारः ष-कारः कीर्त्तितो बुधैः ॥ ४९ ॥
भृगुः श्वेतस्तथा हंसो हृदो दक्षिणपादगः ।
समयः सामगः शुक्रः सङ्गतिः सार्णकः शशी ॥ ५० ॥
नभो वराहो नकुली हृदो वामपदः स्थितः ।
सदाशिवोऽरुणः प्राणो हयग्रीवो ह-कारकः ॥ ५१ ॥
हृदयान्नाभिसंस्थानः शिवेशो कमलोऽसितः ।
लघुप्रयत्नश्चोपाल्यो ल-कारः प्रोच्यते बुधैः ॥ ५२ ॥
सम्वर्त्तको नृसिंहश्च हृदयान्मुखसंस्थितः ।
अनन्तः परमात्मा च बज्रकायोऽन्तिमः क्ष-कः ॥ ५३ ॥

अथ कादिमते प्रोक्तसङ्केतं राशिकं प्रति ।
अकारादिक्षकारान्तवर्णसंज्ञां क्रमाद् ब्रुवे ॥ ५४ ॥
वातो मरुदग्निवह्निधरा क्ष्मा जलवारिणी विभुः ।
स्वच्छ वरः शुची भुवनं खस्त्र शक्तियुक् ॥ ५५ ॥
प्राणस्तेजोऽस्थिरा वायुर्व्वाश्चारि स्वः प्रभा जया ।
कामो धनाददावौ च कुः पाथो व्योम तारकः ॥ ५६ ॥
शिखी गोवा तोयशून्ये जवा द्युतिरभिस्मृतिः ।
भूमीरसो नभश्चैव व्याप्तं दाहो रसाम्बुधिः ॥ ५७ ॥
वियत् स्पर्शश्च हृद्धंस इलायासाः क्रमात् स्मृताः ।
मातृकावर्णसंज्ञास्तु नरस्तच्चोद्धरेन्मनून् ॥ ५८ ॥
ग्रन्थाननेकानालोक्य महीदासेन धीमता ।
मातृकाक्षरसंज्ञेयं बद्धा स्वपरबुद्धये ॥ ५९ ॥

॥ * ॥ इति श्रीमन्महीधराचार्य्यविरचित
मातृकानिघण्टुः समाप्तः ॥ * ॥

प्रकारान्तरमातृकानिघण्टुः ।

ध्रुवस्तारस्तथौङ्कारो मूलज्योतिः शिवोऽव्ययः ।
वेदाद्यस्तारकोऽव्यक्तः शाखादिः प्रणवः स्मृतः ॥ १ ॥
मातृकाद्यः स्वराद्यश्च श्रीकण्ठः केशवो लघुः ।
कलाद्यः केशवः कृष्णो भूतेशः प्रथमो भवेत् ॥ २ ॥
वृत्तारको गुरुर्दीर्घो नारायणचतुर्म्मुखौ ।
अनन्तो वासुदेवश्च वेदान्तः कारकः स्मृतः ॥ ३ ॥
दक्षाक्षो माधवः सूक्ष्मो पाञ्चजन्यो मखाङ्कुरः ।
विड्विन्दुः परमेशश्च गन्धर्व्वः परमः स्मृतः ॥ ४ ॥
वामाक्षिश्च त्रिमूर्त्तिश्च महामाया सुरेश्वरः ।
इन्द्रमूर्त्तिर्नृसिंहाख्यं स्मृतो गोविन्द ईश्वरः ॥ ५ ॥
याम्यकर्णोऽमरेशश्च मन्मथोऽथ गजाङ्कुशः ।
विजयो विघ्नहर्त्ता च विष्णुरुकारकः स्मृतः ॥ ६ ॥
वामकर्णोऽथ वामांसो दीर्घश्च मधुसूदनः ।
इन्द्रचापोऽथ सूक्ष्मश्च षण्मुखः षट्स्वरः स्मृतः ॥ ७ ॥
दक्षनासा त्रिविक्रान्तो भारभूर्व्विग्रहाधिपः ।
ऋङ्मूर्त्तिस्तु यती धर्म्मरिपुघ्नो ऋस्वरः स्मृतः ॥ ८ ॥
वामनासा तिथीशश्च श्रीकण्ठस्त्रिपुरान्तकः ।
अमृतेशः स्वरः स्थाणुर्देवजुष्टस्वरः स्मृतः ॥ ९ ॥
याम्यगण्डस्थितः स्थाणुर्हृषीकेशस्त्रिदेवकः ।
एकाङ्घ्रिर्व्वज्रदण्डश्च व्योमाद्री लृस्वरः स्मृतः ॥ १० ॥

वामगण्डोदरार्द्धे च पद्मनाभः कुवेरदृक् ।
गणेशश्च त्रिकण्ठश्च नीलाङ्घ्रिर्द्दशमः स्वरः ॥ ११ ॥
ऊर्द्ध्वहस्तो गजज्योतिर्द्दामोदरस्त्रिकोणकः ।
झिण्टीशः कामरूपश्च शक्तिरेकारकः स्मृतः ॥ १२ ॥
अधोधरेन्द्रवागीशा वासुदेवोऽथ भौतिकः ।
त्रैपुरः प्रणतो वर्म्ममरुतौ द्वादशस्वरः ॥ १३ ॥
ऊर्द्ध्वदन्तालिजः सद्यः सङ्कर्षणस्त्रिमात्रकः ।
मन्त्रेशो नगसंज्ञश्च मात्रेशस्त्वोस्वरः स्मृतः ॥ १४ ॥
अधोदन्तानिलो मित्रः प्रद्युम्नोऽनुग्रहेश्वरः ।
नृसिंहाख्यो मुरारिश्च मायाविच्चौस्वरः स्मृतः ॥ १५ ॥
ऊर्द्ध्वदन्तश्चानिरुद्धो हरो भानुः स्वरः शशी ।
मनश्चानङ्गकवचौ निगूढ़ः अंस्वरः स्मृतः ॥ १६ ॥
कार्त्तिकेयोऽनिरुद्धश्च शिल्पाभिज्ञो रमापि च ।
सृष्टिः संहारकर्त्ता च विषं च अःस्वरः स्मृतः ॥ १७ ॥
याम्यकर्णादिकः क्रोधी वायुर्व्वह्निर्गदी रुजा ।
यादवेशो मुरारिश्च कामाङ्गः कार्णकः स्मृतः ॥ १८ ॥
दक्षिणकूर्परः खेटः शार्ङ्गी चण्डीशकः खगः ।
कटभारिश्च मातङ्गः संहारः ख्वार्णकः स्मृतः ॥ १९ ॥
मणिबन्धस्थितः सिंहः पञ्चीतकगणेश्वरौ ।
गोमुखो गजकुम्भश्च हलीशश्च गजाननः ॥ २० ॥
अङ्गुलीमूलगो मेघो मूषली च शिवोत्तमः ।
वराहो धनकामश्च शिवाऽघोघार्णकः स्मृतः ॥ २१ ॥

दक्षाङ्गुल्यग्रगः शूली क्लीवाख्यश्चैव रुद्रकः ।
डामरेशो हरिः श्रीमान् रुद्रेशो ञार्णकः स्मृतः ॥ २२ ॥
ना चामरादिकः कूर्म्मो शूली चन्द्रकसायकौ ।
भूभेत्ता चित्रचारी च चञ्चलश्चार्णको मतः ॥ २३ ॥
वामकूर्परगः पाशी परिपूर्णैकनेत्रकौ ।
त्रिबिन्दुकोज्ज्वरौ वामाश्लेषकश्छार्णकः स्मृतः ॥ २४ ॥
वाममणिबन्धगतश्चतुर्म्मुखो जयन्तकः ।
जपज्योतिरनाकारो जनक उत जार्णकः ॥ २५ ॥
अङ्गुलीमूलगः खण्डः कुमुदः स्वस्तिकः स्मृतः ।
विख्यातकः स्थिराकारौ झङ्कारो झार्णको मतः ॥ २६ ॥
वामाङ्गुल्यग्रगः सोमो नन्दो विद्विस्निरञ्जनः ।
सुधर्म्मो ह्यनुनासश्च ह्यग्निर्गौर्ञार्णकः स्मृतः ॥ २७ ॥
दक्षपादादिगोनन्दी लाङ्गली चार्द्धचन्द्रकः ।
गजाङ्कुशो मृगाद्यश्च वालेन्दुष्टार्णकः स्मृतः ॥ २८ ॥
याम्यगुल्फोऽर्द्धनारीशो भौमजो दिव्यनायकः ।
सुधाबिन्दुर्घटाकारः प्लावकष्ठार्णको मतः ॥ २९ ॥
याम्यजानुस्थितो दण्डो दारुको वल्मलो नरः ।
डामरो व्याघ्रपादश्च शूली स्त्री डार्णकः स्मृतः ॥ ३० ॥
याम्यपादाङ्गुली पूर्णोऽप्युमाकान्तस्तथा हरिः ।
शङ्खनाभिर्दृढ़ं लोहो दाहको ढार्णकः स्मृतः ॥ ३१ ॥
याम्यपादाङ्गुलाग्रस्थ आषाढ़ीशस्त्रिविक्रमः ।
त्रिरेखस्त्रिगुणाकारो निर्व्वाणो णार्णको मतः ॥ ३२ ॥

वामपादादिकस्तीव्रः ह्रस्त्यश्वतरलोऽङ्घ्रिकः ।
नीलकोऽप्यर्थको धाता तड़ित्तु तार्णको मतः ॥ ३३ ॥
वामजानुर्विशालाक्षी शौरी हक् वै कमण्डलुः ।
सूचीपूरस्थिरस्थायी स्थविरस्थार्णको मतः ॥ ३४ ॥
वामगुल्फस्थितः शूली दावी दाता कुवेरकः ।
चन्द्रकश्च हरिद्रान्तो देवेशोदार्णकः स्मृतः ॥ ३५ ॥
वामाङ्गुल्यादिको मीनो जनार्दनशिरःकराः ।
धर्म्मेशो धरणीशश्च स्थाणुः प्रीतिश्च धार्णकः ॥ ३६ ॥
वामाङ्गुल्यग्रगो मेषो भूधरोऽथ विशाम्पतिः ।
नरोऽन्तरं दिनं दीनो नदीनो नार्णकः स्मृतः ॥ ३७ ॥
याम्यपार्श्वो दक्षकुक्षिर्विश्वार्त्तिश्चैव लोहितः ।
पार्थिवः पद्मनाभश्च पद्मेशः पार्णकः स्मृतः ॥ ३८ ॥
वामपार्श्वोऽथ वैकुण्ठः शिवोऽनलस्त्रिपत्रकः ।
कान्तोरगौ सरित् फुल्लः फट्कारः फार्णको मतः ॥ ३९ ॥
पृष्ठवंशो गणेशश्च गलण्डः पुरुषोत्तमः ।
बलवान् वज्रमुष्टिश्च सुरसो वार्णकः स्मृतः ॥ ४० ॥
नाभिजश्च द्विदण्डीशो भारवाही जया बलः ।
शुभदोऽथ भरद्वाजो भृकुटी भार्णकः स्मृतः ॥ ४१ ॥
जठरो भाववीरश्च महावालो बलानुजः ।
माधवो मरणं मायी मन्त्रेशो मार्णको मतः ॥ ४२ ॥
यमोवरुणवागीशौ स्वशनो यामुनेयकः ।
मृगेन्द्रो वायुसंज्ञश्च वचनं याणकः स्मृतः ॥ ४३ ॥

अस्रग् यातुष ईषघ्नो भुजङ्गेशो हुताशनः।
तीव्रज्जोतिः परं चिह्नं सुचिरोरार्णको मतः॥ ४४ ॥
मेधा धियो जलान्तस्थः खड्गीशोऽहंसवारिदौ।
वरुणश्च शिवो रौद्रो मृतेशो वार्णकः स्मृतः॥ ४५ ॥
अस्थि धातुर्व्वराहश्च लक्ष्मीशः शङ्कुकर्णिके।
तथा नयः समिधश्च साम्बकः शार्णकः स्मृतः॥ ४६ ॥
शुक्लधातू भृगुर्हंसः सामगः सत्यसङ्गतिः।
मत्यानन्दोऽथ दीप्तास्यः समयः षार्णकः स्मृतः॥ ४७ ॥
मज्जाह्वयः श्वेतरूपो विलेपश्च घटाकृतिः।
षड़ाननः षड़ाकारः षड़टः सार्णको मतः॥ ४८ ॥
प्राणनोथ हलीशश्च हयाननसदाशिवौ।
हुताशो हाकिनी द्रावो हेरम्बो हार्णको मतः॥ ४९ ॥
नन्दी च परमात्मा च सम्बर्त्तककृतान्तकौ।
वज्रकायोऽचयो व्यापी नृसिंहः चार्णकः स्मृतः॥ ५० ॥
निघण्टुर्म्मातृकार्णानां कण्ठपीठे निधीयताम्।
विस्फोटनाय मन्त्राणां सलीलं पण्डितैर्जनैः॥ ५१ ॥
शरीरे सर्व्वमन्त्राणामुद्धाराय सुबुद्धिभिः॥ ५२ ॥

॥ * ॥ इति श्रीदेशिकमण्डलीमुकुटमाणिक्योपमपरमहंस-
श्रीमध्वाचार्य्यविरचितो मातृकानिघण्टुः
समाप्तः ॥ * ॥

अथ मुद्रानिघण्टुः ।

अथ मुद्राः प्रवक्ष्यामि सर्व्वतन्त्रेषु गोपिताः ।
याभिर्व्विरचिताभिश्च मोदन्ते मन्त्रदेवताः ॥ १ ॥
अर्च्चने जपकाले च ध्याने काम्ये च कर्म्मणि ।
स्नाने चावाहने चैव प्रतिष्ठायाञ्च रक्षणे ॥ २ ॥
नैवेद्ये च तथान्ते च तत्तत्कर्म्मप्रकाशने ।
स्थाने मुद्राः प्रकर्त्तव्याः स्वस्वलक्षणसंयुताः ॥ ३ ॥
आवाहनादिका मुद्रा नव साधारणा मताः ।
तथा षड़ङ्गमुद्राश्च सर्व्वतन्त्रे नियोजयेत् ॥ ४ ॥
एकोनविंशतिर्म्मुद्रा विष्णोरुक्ता मनीषिभिः ।
शङ्खचक्रगदापद्मवेणुश्रीवत्सकौस्तुभाः ॥ ५ ॥
वनमाला तथा ज्ञानमुद्रा विद्याह्वया तथा ।
गरुड़ाख्या तथा मुद्रा विष्णोः सन्तोषदायकाः ॥ ६ ॥
नारसिंही च बाराही हयग्रैवी धनुस्तथा ।
काममुद्रा समाख्याता शिवस्य दशमुद्रिकाः ॥ ७ ॥
लिङ्गयोनित्रिशूलाक्षमालाऽभीतिमृगाऽसिकाः ।
खट्वाङ्गा च कपालाख्या डमरुः शिवतोषदाः ॥ ८ ॥
सूर्य्यस्यैकैव पद्माख्या सप्तमुद्रा गणेशितुः ।
दन्तपाशाङ्कुशाविघ्नपरशुर्लडुकस्तथा ॥ ९ ॥
वीजपूराह्वया मुद्रा विज्ञेया शक्तिपूजने ।
पाशाङ्कुशवराभीतिखड्गचर्म्मधनुःशराः ॥ १० ॥

मुषली मुद्रिका दौर्गी मुद्राः शक्तेः प्रियङ्कराः ।
मुद्गरः पाशवज्राख्या जिह्वा ब्राह्मी तथैव च ॥ ११ ॥
पञ्चमुद्राः समाख्याता ब्रह्मास्त्रजपपूजने ।
लक्ष्मीमुद्रार्च्चने लक्ष्म्या वाग्वादिन्यास्तु पूजने ॥ १२ ॥
अक्षमाला तथावीणा व्याख्यापुस्तकमुद्रिके ।
सप्तजिह्वाह्वया मुद्रा विज्ञेया वह्निपूजने ॥ १३ ॥
दशमुद्राः समाख्यातास्त्रिपुरायाः प्रपूजने ।
संक्षोभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहाऽङ्कुशाः ॥ १४ ॥
खेचरी विजयिन्याख्या त्रिखण्डा दश कीर्त्तिताः ।
कुम्भमुद्राभिषेके स्यात् पद्ममुद्रा तथासने ॥ १५ ॥
कालकर्णी प्रयोक्तव्या विघ्नप्रशमकर्म्मणि ।
गालिनी च प्रयोक्तव्या जलशोधनकर्म्मणि ॥ १६ ॥
श्रीगोपालार्च्चने वेणुर्नृहरेर्नारसिंहिका ।
वराहस्य च पूजायां वाराहाख्यां प्रदर्शयेत् ॥ १७ ॥
हयग्रीवार्च्चने चैव हयग्रैवीं प्रदर्शयेत् ।
रामार्च्चने धनुर्व्वाणमुद्रा पर्शुस्तथार्च्चने ॥ १८ ॥
पर्शुरामस्य विज्ञेया जगन्मोहनसंज्ञिका ।
जगन्मोहनपूजायां काममुद्रा तदर्च्चने ॥ १९ ॥
वासुदेवाह्वयाह्वाने कुञ्जमुद्रा तु रक्षणे ।
सर्व्वत्र प्रार्थने चैव प्रार्थनाख्यां प्रदर्शयेत् ॥ २० ॥
उद्देशानुक्रमादायोच्यन्ते तल्लक्षणानि च ।
हस्ताभ्यामञ्जली कृत्वाऽनामिकामूलपर्व्वणोः ॥ २१ ॥

अङ्गुष्ठौ निःक्षिपेत् सेयं मुद्रा त्वावाहनी स्मृता ।
अधोमुखी त्वियं चेत् स्यात् स्थापनी मुद्रिका स्मृता ॥२२॥
उच्छ्रिताङ्गुष्ठमुष्ट्योश्च संयोगात् सन्निधापनी ।
अन्तःप्रवेशिताङ्गुष्ठा सैव संबोधिनी मता ॥ २३ ॥
उत्तानमुष्टियुगला सम्मुखीकरणी मता ।
देवताङ्गे षड़ङ्गानां न्यासस्य सकलीकृतिः ॥ २४ ॥
सव्यहस्तवक्रमुष्टिर्दीर्घाधोमुखतर्ज्जनी ।
अवगुण्ठनमुद्रेयमभितो मुष्टिचञ्चला ॥ २५ ॥
अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टकनिष्ठे नामिके पुनः ।
तथैव तर्ज्जनीमध्ये धेनुमुद्रेयमीरिता ॥ २६ ॥
अमृतीकरणं कुर्य्यात्तया साधकसत्तमः ।
अन्योन्यग्रथिताङ्गुष्ठप्रसारितकराङ्गुलौ ॥ २७ ॥
महामुद्रेयमुदिता परमीकरणी बुधैः ।
प्रयोजयेदिमा मुद्रा देवताह्वारकर्म्मणि ॥ २८ ॥
अङ्गन्यासक्षमा मुद्रास्तासां लक्षणमुच्यते ।
अनङ्गुष्ठाऽऽर्जवा हस्तशाखा भवेन्मुद्रा हृदये शीर्षके च ।
अधोङ्गुष्ठा खलु मुष्टिः शिखायां करद्वन्द्वाङ्गुल्यो वर्म्मणि स्युः ॥२९॥
नाराचमुक्तपृथगुद्धतबाहुयुग्म-
काङ्गुष्ठतर्ज्जमुदितोर्द्धनिविष्टदृक्तु ।
कथितास्त्रमुद्रा यत्राक्षिणी तर्ज्जनिमध्यमे स्तः ॥ ३० ॥
नेत्रत्रयं यत्र भवेदनामा षड़ङ्गमुद्रा कथिता विधिज्ञैः ।
वैष्णवानान्तु मुद्राणां कथ्यन्ते लक्षणानि तु ॥ ३१ ॥

वामाङ्गुष्ठं तु संगृह्य दक्षिणेन तु मुष्टिना।
कृत्वोत्तानां ततो मुष्टिमङ्गुष्ठन्तु प्रसारयेत् ॥ ३२ ॥
वामाङ्गुल्यस्तथाश्लिष्टाः संयुक्ताः सुप्रसारिताः।
दक्षिणाङ्गुष्ठसंस्पृष्टाः स्वस्वमुद्रेयमीरिता ॥ ३३ ॥
हस्तौ तु सम्मुखौ कृत्वा संलग्नौ सुप्रसारितौ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठसंलग्नौ मुद्रैषा चक्रसंज्ञिका ॥ ३४ ॥
अन्योन्याभिमुखौ हस्तौ कृत्वा तु ग्रथिताङ्गुली।
अङ्गुल्यौ मध्यमे भूयः संलग्ने सुप्रसारिते ॥ ३५ ॥
गदा मुद्रेयमाख्याता विष्णोः सन्तोषवर्द्धनी।
हस्तौ तु सम्मुखौ कृत्वा सन्नतावुन्नताङ्गुली ॥ ३६ ॥
तलान्तर्म्मिलिताङ्गुष्ठौ मुद्रैषा पद्मसंज्ञिका।
ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तत्र कनिष्ठिका ॥ ३७ ॥
दक्षिणाङ्गुष्ठसंलग्ना तत्कनिष्ठाप्रसारिता।
तर्ज्जनीमध्यमानामाः किञ्चित् सङ्कोच्य चालिताः ॥३८॥
वेणुमुद्रा भवेदेषा सुगुप्ता प्रेयसी हरेः।
अन्योन्यस्पृष्टकरयोर्म्मध्यमानामिकाङ्गुली ॥ ३९ ॥
अङ्गुष्ठेन तु बध्नीयात् कनिष्ठामूलसंश्रिते।
तर्ज्जन्यौ वक्रयेदेषा मुद्रा श्रीवत्ससंज्ञिका ॥ ४० ॥
अनामिकापृष्ठलग्नां दक्षिणस्य कनिष्ठिकाम्।
कनिष्ठया दृढं बद्धा तर्जन्या दक्षया तथा ॥ ४१ ॥
वामामनामां बध्नीयाद्दक्षिणाङ्गुष्ठमूलके।
अङ्गुष्ठानामे वामे संयोज्य सरलमायतम् ॥ ४२ ॥

चलश्रोण्यग्रसंलग्ना मुद्रा कौस्तुभसंज्ञिका ।
स्पृशेत् कण्ठादिपादान्तं तर्जन्याङ्गुष्ठनिष्ठया ॥ ४७ ॥
करद्वयेन माला च मुद्रेयं नवमालिका ।
तर्ज्जन्यङ्गुष्ठके सक्ता वक्रतो हृदि विन्यसेत् ॥ ४४ ॥
वामहस्तानुजं वामजानुमूर्द्धनि विन्यसेत् ।
ज्ञानमुद्रा भवेदेषा रामचन्द्रस्य वल्लभा ॥ ४५ ॥

अङ्गुष्ठं वामसंज्ञं तदितरकरकाङ्गुष्ठकेनापि बद्धा
तस्याङ्गं पीठयित्वाङ्गुलीभिरपि पुनर्व्वामहस्ताङ्गुलीभिः ।
बद्धा गाढ़ं हृदिस्था यजतु विमलधीर्व्याहरन्मारबीजं
विल्वाख्या मुद्रिकैषा स्फुटमिह कथिता गोपनीया विधिज्ञैः॥४६

हस्तौ तु विमुखौ कृत्वा ग्रन्थयित्वा कनिष्ठके ।
मिथस्तर्ज्जनिके श्लिष्टे श्लिष्टावङ्गुष्ठकौ तथा ॥ ४७ ॥
मध्यमानामिके द्वे तु द्वौ पक्षाविव चालयेत् ।
एषा गरुड़मुद्रा स्याद्विष्णोः सन्तोषवर्द्धनी ॥ ४८ ॥
जानुमध्ये शिरः कृत्वा चिवुकोष्ठौ समाकृतौ ।
हस्तौ तु भूमिसंलग्नौ कम्पमानौ पुनः पुनः ॥ ४९ ॥
मुखं विवृत्तकं कृत्वा लेलिहानं च जिह्विकाम् ।
नारसिंही भवेदेषा मुद्रा तत्प्रीतिवर्द्धिनी ॥ ५० ॥
अङ्गुष्ठाभ्याञ्च करयोरथाक्रम्य कनिष्ठिके ।
अधोमुखीभिः सर्व्वाभिर्मुद्रेयं नृहरेः स्मृता ॥ ५१ ॥
दक्षोपरि करं वामं कृत्वोत्तानमधः सुधीः ।
भ्रामयेदिति संप्रोक्ता मुद्रा वाराहसंज्ञिका ॥ ५२ ॥

दक्षहस्तञ्चोर्द्ध्वमुखं वामहस्तमधोमुखम् ।
अङ्गुल्यग्रन्तु संयुक्तं मुद्रा वाराहसंज्ञिका ॥ ५३ ॥
वामहस्ततले कृत्वा दक्षाङ्गुलिमधोमुखीम् ।
संरोप्य मध्यमानामे मुखस्याधो विकुञ्चयेत् ॥ ५४ ॥
हयग्रीवप्रिया मुद्रा तन्मूर्त्तिरनुकारिणी ।
वामस्य मध्यमाग्रन्तु तर्ज्जन्यग्रे तु योजयेत् ॥ ५५ ॥
अनामिकां कनिष्ठाञ्च तस्याङ्गुष्ठेन पीड़येत् ।
स्पर्शयेद्वामके स्कन्धे धनुर्म्मुद्रेयमीरिता ॥ ५६ ॥
दक्षमुष्टिस्तु तर्ज्जन्या दीर्घया वाणमुद्रिका ।
तले तलन्तु करयोस्तिर्य्यक् संयोज्य चाङ्गुलीः ॥ ५७ ॥
संहताः प्रसृताः कुर्य्यान्मुद्रेयं पर्शुसंज्ञिका ।
मूर्द्धस्थाङ्गुष्ठमुष्टी द्वे मुद्रा त्रैलोक्यमोहिनी ॥ ५८ ॥
हस्तौ तु सम्पुटौ कृत्वा प्रसृताङ्गुलिकौ तथा ।
तर्ज्जन्यौ मध्यमापृष्ठे अङ्गुष्ठौ मध्यमाश्रितौ ॥ ५९ ॥
वाममुद्रेयमुदिता सर्व्वदेवप्रियङ्करी ।
सदाशिवप्रियाणाञ्च कथ्यन्ते लक्षणानि च ॥ ६० ॥
उच्छ्रितं दक्षिणाङ्गुष्ठं वामाङ्गुष्ठेन बन्धयेत् ।
वामाङ्गुलीर्द्दक्षिणाभिरङ्गुलीभिश्च बन्धयेत् ॥ ६१ ॥
लिङ्गमुद्रेयमाख्याता शिवसान्निध्यकारिणी ।
मिथः कनिष्ठिके बद्धा तर्ज्जनीभ्यामनामिके ॥ ६२ ॥
अनामिकोर्द्ध्वसंश्लिष्टदीर्घमध्यमयोरधः ।
अङ्गुष्ठाग्रद्वयं न्यस्येद्योनिमुद्रेयमीरिता ॥ ६३ ॥

अङ्गुष्ठेन कनिष्ठान्तु बद्ध्वा दक्षाङ्गुलीत्रयम् ।
प्रसारयेत्त्रिशूलाख्या मुद्रैषा परिकीर्त्तिता ॥ ६४ ॥
अधःकृतदक्षहस्तप्रसृतो वरमुद्रिका ।
ऊर्द्धंकृतवामहस्तप्रसृतोऽभयमुद्रिका ॥ ६५ ॥
मिलितानामिकाङ्गुष्ठे मध्यमाग्रन्तु योजयेत् ।
शिष्टाङ्गुल्युच्छ्रिते कुर्य्यान्मृगमुद्रेयमीरिता ॥ ६६ ॥
पञ्चाङ्गुल्यो दक्षिणास्तु मिलिता ऊर्द्धमुन्नताः ।
खट्वाङ्गमुद्रा विख्याता शिवस्यातिप्रिया मता ॥ ६७ ॥
पात्रवद्वामहस्तञ्च कृत्वा वामांसके तथा ।
निधायोच्छ्रितवत् कुर्य्यान्मुद्रा कापालकी मता ॥ ६८ ॥
मुष्टिञ्च शिथिलां बद्ध्वा ईषदुच्छ्रितमध्यमाम् ।
दक्षिणामूर्द्धमुत्तोल्य कर्णदेशे प्रचालयेत् ॥ ६९ ॥
एषा मुद्रा डमरुका सर्व्वविघ्नविनाशिनी ।
ततो गणेशमुद्राणामुच्यन्ते लक्षणानि च ॥ ७० ॥
उत्तानोर्द्ध्वमुखी मध्या सरलावद्धमुष्टिका ।
दन्तमुद्रा समाख्याता सर्व्वागमविशारदैः ॥ ७१ ॥
वाममुष्टिस्थतर्ज्जन्या दक्षमुष्टिस्थतर्ज्जनीम् ।
संयोज्याङ्गुष्ठकाग्राभ्यां तर्ज्जन्यग्रे स्वके क्षिपेत् ॥ ७२ ॥
एषा पाशाह्वया मुद्रा विद्वद्भिः परिकीर्त्तिता ।
ऋज्वीञ्च मध्यमां कृत्वा तर्ज्जनीं मध्यपर्व्वणि ॥ ७३ ॥
संयोज्याकुञ्चयेत् किञ्चिन्मुद्रैषाङ्कुशसंज्ञिका ।
तर्ज्जनीमध्यमासन्धिनिःसृताङ्गुष्ठमुष्टिका ॥ ७४ ॥

अधोमुखी दीर्घरूपा मध्यमा विघ्नमुद्रिका ।
परशुमुद्रा गदिता प्रसिद्धा लड्डुमुद्रिका ॥ ७५ ॥
वीजपूराह्वयामुद्रा प्रसिद्धत्वादुपेक्षिता ।
शाक्तेयानाञ्च मुद्राणां कथ्यन्ते लक्षणानि च ॥ ७६ ॥
पाशाङ्कुशवराभीतिधनुर्व्वाणाः समीरिताः ।
कनिष्ठानामिके बद्ध्वा स्वाङ्गुष्ठेनैव दक्षिणः ॥ ७७ ॥
श्लिष्टाङ्गुली च प्रष्टन्ते सम्मुखः खण्डमुद्रिका ।
वामहस्तं तथा तिर्य्यक् कृत्वा चैव प्रसारयेत् ॥ ७८ ॥
आकुञ्चिताङ्गुली कुर्य्याच्चर्म्ममुद्रेयमीरिता ।
मुष्टिं कृत्वा तु हस्ताभ्यां वामस्योपरि दक्षिणाम् ॥ ७९ ॥
कुर्य्यान्मूषलमुद्रेयं सर्व्वविघ्नविनाशिनी ।
मुष्टिं कृत्वा कराभ्याञ्च वामस्योपरिदक्षिणाम् ॥ ८० ॥
कृत्वा शिरसि संयोज्य दुर्गामुद्रेयमीरिता ।
चक्रमुद्रा तथा कृत्वा मध्यमे द्वे प्रसार्य्य च ॥ ८१ ॥
कनिष्ठिके तथानीय तदग्रेऽङ्गुष्ठकौ क्षिपेत् ॥ ८२ ॥
लक्ष्मीमुद्रा तथाख्येषा सर्व्वसम्पत्तिकारिणी ॥
मुद्गरं पापजिह्वाञ्च प्रसिद्धत्वादुपेक्षिते ।
वामाङ्गुष्ठमधःकृत्वा अङ्गुलीभिर्निरुध्य च ॥ ८३ ॥
ब्राह्मीमुद्रेति विख्याता ब्रह्मास्त्रजपकर्म्मणि ।
वीणा मुद्रा समाख्याता सरस्वत्याः प्रियङ्करी ॥ ८४ ॥
वामाङ्गुष्ठं स्वाभिमुखं कृत्वा पुस्तकमुद्रिका ।
दक्षिणाङ्गुष्ठतर्ज्जन्यावग्रलग्ने तथाङ्गुलीः ॥ ८५ ॥

प्रसार्य्य संहतोत्ताना एषा व्याख्यानमुद्रिका ।
रामस्य च सरस्वत्या अत्यन्तप्रेयसी मता ॥ ८६ ॥
मणिबन्धस्थितौ कृत्वा प्रसृताङ्गुलिकौ करौ ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठयुगले मिलित्वाथ प्रसारयेत् ॥ ८७ ॥
सप्तजिह्वाख्यमुद्रेयं वैश्वानरप्रियङ्करी ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ सक्तौ करयोरितरेऽन्तरे ॥ ८८ ॥
तर्ज्जनीमध्यमानामाः संहता भुग्नवर्ज्जिताः ।
मुद्रैषा गालिनी प्रोक्ता शङ्खस्योपरि चालिता ॥ ८९ ॥
दक्षाङ्गुष्ठं पराङ्गुष्ठे क्षिप्त्वा हस्तद्वयेन तु ।
सावकाशात्मकां मुष्टिं कुर्य्यात् सा कुम्भमुद्रिका ॥ ९० ॥
मुष्ट्योरूर्द्ध्वकृताङ्गुष्ठौ तर्ज्जन्यग्रे सुविन्यसेत् ।
सर्व्वरक्षाकरी ह्येषा कुम्भमुद्रा समीरिता ॥ ९१ ॥
प्रसृताङ्गुलिकौ हस्तौ मिथः श्लिष्टौ च सम्मुखौ ।
कुर्य्याच्च हृदये चेदं मुद्रा प्रार्थनसंज्ञिका ॥ ९२ ॥
अञ्जल्याञ्जलिमुद्रा स्यात् वासुदेवप्रियैव सा ।
अङ्गुष्ठावुन्नतौ कृत्वा मुष्ट्योः संलग्नयोर्द्वयोः ॥ ९३ ॥
तावेवाभिमुखीकृत्वा मुद्रैषा कामवर्षिणी ।
दक्षिणाङ्गुष्ठनिविड़ा नासिकार्पिततर्ज्जनी ॥ ९४ ॥
मुद्रा विस्मयसंज्ञा स्याद्विस्मयावेषकारिणी ।
मुष्टिरूर्द्ध्वकृताङ्गुष्ठा दक्षिणोदयमुद्रिका ॥ ९५ ॥
तर्ज्जन्यङ्गुष्ठसंयोगादग्रतो विन्दुमुद्रिका ॥ ९६ ॥
अधोमुखं वामहस्तं ऊर्द्ध्वं दक्षिणहस्तकम् ।

च्छिन्नाङ्गुलीभिः संयोज्य हस्तौ तु परिवर्त्तयेत् ।
एषा संहारमुद्रा स्याद्विसर्ज्जनविधौ मता ॥ ९७ ॥
वामकेश्वरतन्त्रोक्ताः प्रकाश्यन्तेऽत्र मुद्रिकाः ॥ ९८ ॥

श्रीशिव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मुद्राः सर्व्वार्थसिद्धिदाः ।
याभिर्व्विरचिताभिस्तु सान्निध्या त्रिपुरा भवेत् ॥ ९९ ॥
परिवृत्तकरौ स्पृष्ट्वा अङ्गुष्ठौ कारयेत् समौ ।
अनामान्तर्गते कृत्वा तर्ज्जन्यौ कुटिलाकृती ॥ १०० ॥
कनिष्ठिकेन युञ्जीत निजस्थाने महेश्वरि ।
त्रिखण्डेयं समाख्याता त्रिपुराह्वानकर्म्मणि ॥ १०१ ॥
मध्यमामध्यगे कृत्वा कनिष्ठाङ्गुष्ठयोरधः ।
तर्ज्जन्यौ दण्डवत्कृत्वा मध्यमापर्व्वनामिके ।
एषा तु प्रथमा मुद्रा सर्व्वसंक्षोभकारिणी ॥ १०२ ॥
तस्या एव तु मुद्राया मध्यमे सरले यदा ।
क्रियते परमेशानि तदा विद्राविणी भवेत् ॥ १०३ ॥
मध्यमा तर्ज्जनीभ्यान्तु कनिष्ठानामिके समे ।
अङ्कुशाकाररूपाभ्यां मध्यमे परमेश्वरि ।
इयमाकर्षणी मुद्रा त्रैलोक्याकर्षणी मता ॥ १०४ ॥
यूपाकारौ करौ कृत्वा तर्ज्जन्यावङ्कुशाकृती ।
परिवर्त्य क्रमेणैव मध्यमे तदधोगते ॥ १०५ ॥
क्रमेण देवि तेनैव कनिष्ठानामिकादयः ।
संयोज्या निविड़ाः सर्व्वा अङ्गुष्ठस्याग्रदेशतः ।

मुद्रेयं परमेशानि सर्व्ववश्यकरी मता ॥ १०६ ॥
सम्मुखौ तु करौ कृत्वा मध्यमा मध्यगं त्यजेत् ।
अनामिके तु सरले तद्वहिस्तर्ज्जनीद्वयम् ॥ १०७ ॥
दण्डाकारौ ततोऽङ्गुष्ठौ मध्यमानखदेशगौ ।
मुद्रैषोन्मादिनी नाम क्लेदिनी सर्व्वयोषिताम् ॥ १०८ ॥
अस्यान्त्वनामिकायुग्ममधःकृत्वाङ्कुशाकृति ।
तर्ज्जन्यावपि तेनैव क्रमेण विनियोजयेत् ।
इयं महाङ्कुशा मुद्रा सर्व्वकामार्थसाधिनी ॥ १०९ ॥
सव्यं दक्षिणहस्ते तु सव्यहस्ते तु दक्षिणम् ।
वाहुं कृत्वा महादेवि हस्तौ संपरिवर्त्य च ॥ ११० ॥
कनिष्ठानामिके देवि युक्ते तेन क्रमेण च ।
तर्ज्जनीभ्यां समाक्रान्ते सर्व्वोर्द्ध्वमपि मध्यमे ॥ १११ ॥
अङ्गुष्ठौ तु महेशानि सरलावपि कारयेत् ।
इयं सा खेचरी नाम मुद्रा सर्व्वोत्तमा मता ॥ ११२ ॥
परिवर्त्य करौ स्पृष्ट्वा अर्द्धचन्द्राकृती प्रिये ।
तर्ज्जन्याङ्गुष्ठयुगलं युगपत् कारयेत्ततः ॥ ११३ ॥
अधः कनिष्ठिकाङ्गुष्ठौ तदधो विनियोजयेत् ।
तथैव कुटिले योज्य सर्व्वाधस्तादनामिके ।
वीजमुद्रेयमचिरात् सर्व्वसस्यद्धिवर्द्धनी ॥ ११४ ॥
मध्यमे कुटिले कृत्वा तर्ज्जन्युपरि संस्थिते ।
अनामिकामध्यगते तथैव हि कनिष्ठिके ॥ ११५ ॥
सर्व्वा एकत्र संयोज्य अङ्गुष्ठपरिपीड़िताः ।

एषा तु प्रथमा मुद्रा योनिमुद्रेयमीरिता ॥ ११६ ॥
अन्योन्याभिमुखौ हस्तौ कृत्वा तु ग्रथिताङ्गुली।
अङ्गुष्ठमध्यमे भूयः संलग्ने सुप्रसारिते।
महामुद्रेति विख्याता परा मुक्तिकरी तथा ॥ ११७ ॥
एता मुद्रा महेशानि त्रिपुराया मयोदिताः।
पूजाकाले प्रयोक्तव्या यथानुक्रमयोगतः ॥ ११८ ॥
इतीदं कथितं भद्रे मुद्राणां लक्षणं स्फुटम्।
पूजाकाले जपे स्नाने देवतासन्निधायकम्।
गोप्यं कुरु महादेवि न देयं कितवे शठे ॥ ११९ ॥

॥*॥ इति श्रीवामकेश्वरतन्त्रे उमामहेश्वरसंवादे
मुद्रानिघण्टुः समाप्तः ॥*॥

सूचीपत्रम् ।

शुद्धिपत्रम् ।

अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे	पङ्क्तौ
खङ्गी	खड्गी	२	१४
मन्वा	मत्वा	४	१८
क्लीं वं	क्लीवं	४	१५
सुद्धो	शुद्धो	८	७
शङ्खिणी	शङ्खिनी	१६	१७
स्थलगण्ड:	छगलण्ड	१८	६
पिणाकीशो	पिनाकीशो	२०	८
शिव:	शिर:	२१	१०
पुरा देवो	पुरादेवो	२१	१६
स्वाह्लादाने	स्वाह्ला दाने	२५	१९
स्याद्दक्षुन्यसे दश,	स्यनासाहृत्सु न्यासे दश	२८	१
वोजं	वीजं	२८	३
स्फेत्कारिणी	फेत्कारिणी	२९	१६
कलिका	कालिका	३०	८
अं-रे	अंकारे	३०	१६
सङ्का	शङ्का	३०	१९
रौववो	रौरवो	३१	१
नयनश्रोत्रास्तृगास्यहृत्सु	नयनश्रोत्रास्यनासाहृत्सु	३१	६
व्योपास्यं	व्योमास्यं	३१	१८
सस्त्रिमुर्त्तिश्च	स त्रिमूर्त्तिश्च	३२	४
गर्ज्जिणी	गर्ज्जिनी	३२	५
कालवज्राव्ये	कालवह्नाव्यो	३२	६
सन्निभ:	संयुत:	३२	६
रोचिका	रेचिका	३५	१७
व्योमार्द्ध	व्योमार्द्धं	३६	२
स्मृति: पञ्चाङ्गत:	स्मृति: पञ्चान्तक:	३७	१

अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे	पङ्
गार्ङ्गी	शार्ङ्गी	३७	[illegible]
ईश्वर:	ई-स्वर:	४१	१
कटभारिश्च	कैटभारिश्च	४२	१५
पञ्चोतक	पञ्चान्तक	४२	१८
श्च गलखड:	च्छगलखड:	४४	१५
द्विदखडीशो	द्विरखडेशो	४४	१७
यामक:	यार्णक:	४४	२२
विझिरुक्ता	विष्णोरुक्ता	४६	८
विद्याह्वया	विल्वाह्वया	४६	११
मालाभीतिमृगाह्वया:	मालेष्टाभीमृगाह्वया:	४६	१५
सप्तमश्लोकात् परं पतितम्			
बाणमुद्रा तत: परश्चुर्जगन्मोहनिका परा ।			
शक्तिपूजने	विघ्नपूजने	४६	१८
सुद्रिका	मुद्रिका	४७	१
न्यासस्य	न्यास: स्यात्	४८	६
देवताह्वार	देवताह्वान	४८	१४
स्वस्वमुद्रेय	शङ्खमुद्रेय	४९	४
क्तत्वा	कृत्वा	४९	७
नवमालिका	वनमालिका	५०	३
ग्रन्थयित्वा	ग्रथयित्वा	५०	११
वाममुद्रेय	काममुद्रेय	५१	१५
५२ पृ: द्वितीय पङ्क्तेरधस्तात् पतितोऽयं श्लोक: ।			
अङ्गुष्ठतर्जन्यग्रे तु ग्रथयित्वाऽङ्गुलित्रयम् ।			
प्रसारयेदक्षमालामुद्रेयं परिकीर्त्तिता ।			
पापजिह्वाश्च	पाशजिह्वे च	५३	१७
चतुरशीतिश्लोकस्य पतितोयमंश: ।			
वीणावादनवद्धस्तौ कृत्वा सञ्चालयेच्छिर:			
ङ्कुशाकृति	ङ्कुशाकृति	५६	६

सूचीपत्रम् ।

घ ।

छ ।

ज ।

द।

विषयः । अर्थः । पृष्ठायां । पंक्ती ।

य ।

विषयः । अर्थः । पृष्ठायां । पंक्ती ।

र ।

विषयः । अर्थः । पृष्ठायां । पंक्तौ ।

विषयः । अर्थः । पृष्ठायां । पंक्तौ ।

सूचीपत्रं सम्पूर्णम्।

अतिरिक्त-सूचीपत्रम् ।